

MASTEROPPGAVE

Emnekode: ST314L_1

Navn: Elise Solberg Holøyen

«E æ der og har tid te å følg opp den ungen så e det greit»

En kvalitativ studie i erfarne pedagogers arbeidsmåter med å skape og opprettholde omsorgsfulle relasjoner til barn som viser en utagerende atferd

Dato: 13.11.2019

Totalt antall sider: 62

Forord

Denne masteroppgaven har tatt plass i hodet mitt i halvannet år. Når den nå ferdigstilles er det med glede, mestringsfølelse, stolthet, noe frykt og kanskje litt forundring. Jeg er enormt takknemlig for alle som har bidratt til at dette har blitt en fullført masteroppgave.

Hjerteligst takk til min samboer Espen. Takk for at du har tatt mer enn din del av plikter omkring hus og familie, helteverdig innsats i enda en permisjon, og til grundige grammatiske gjennomganger. Uten deg hadde jeg ikke hatt sjans til å gjennomføre. Du tror du er en tegnestift når du i virkeligheten er en bolt, om det gir mening.

Spesielt ønsker jeg å gi en stor takk til mine veiledere Trond Lekang og Tove Ingebrigtsen. Uten dere hadde dette vært en veldig rar tekst i jeg-form med litt utdaterte referanser og veldig rar struktur. Takk for tid, råd og alle tilbakemeldinger.

Tusen takk til mine forskningsdeltakere for at dere har delt av deres refleksjoner og erfaringer.

Det siste halvannet året har vært preget av mange samtaler og refleksjoner sammen med venner, familie og medstudenter hvor alle har bidratt til min videreutvikling, motivasjon og ikke minst selve arbeidet med masteroppgaven. Dere er flere og veldig viktige. Deres innsikt og tanker har vært med å forme mine refleksjoner. Hjertelig takk.

Særskilt takk til familien som har stilt opp i øst og vest og spesielt må jeg trekke fram min søster som alltid utfordrer, inspirerer og ikke minst tok ansvar for både julepynting og julekort for 2018. Du er rå.

Steinkjer, november 2019

Elise Holøyen

Sammendrag

Denne masteroppgaven er en kvalitativ fenomenologisk studie i hva erfarne pedagogiske ledere i barnehage opplever som virkningsfulle grep i arbeid med å opprette og ivareta relasjoner. Innfallsvinkelen har vært å finne positive erfaringer pedagogene har i arbeid med barn som viser en utagerende atferd. Studien har bestått av semistrukturerte intervju med tre pedagogiske ledere som har ti år eller mer erfaring som pedagog i barnehage. Gjennom transkribering, analyse, koding og destillering har tre hovedtemaer kommet fram. Denne masteroppgavens funn og drøfting tar for seg disse: trygghet, bevissthet og samarbeid. Dette er begreper som forskningsdeltakerne opplever som beskrivende for barnehagehverdagen, og som krever kontinuerlig arbeid og en aktiv refleksjon og evaluering. Utfordringene forskningsdeltakerne skisserer kommer i form av å finne tid og rom for de tre hovedtemaene. Det vises til et gjennomgående fokus på å se hele barnet med omgivelser i barnehagens relasjonelle arbeid.

Abstract

This master thesis has a qualitative method design and is an exploratory study in which methods experienced preschool teachers find effective engaging in and preserve relations with children. The approach has been finding educator's positive experience working with children who express outrageous behaviour. The study consists of semi structured interviews with three preschool teachers who has ten years or more experience working as an educator. Through transcribing, analysis, coding and distillation three main themes represented themselves. This thesis' findings and discussion are security, awareness and cooperation. These are terms the research participants perceive describing in the everyday workday in kindergarten, and demands continuous effort, active reflection and evaluation. The challenges presented by the participants is finding time and place for the main themes. There is an ongoing focus in seeing the whole child in its surroundings throughout preschool teachers work with relations.

Innhold

Forord	2
Sammendrag.....	3
Abstract	3
Innhold	4
1.0 Innledning.....	6
1.1 Forskningsprosjektets problemstilling	7
1.2 Relevans og kontekst	7
1.3 Personlig motivasjon.....	8
1.4 Begrepsavklaringer	8
1.4.1 Relasjon.....	9
1.4.2 Utagerende atferd	9
1.4.3 Tilknytning	9
1.4.4 Titulering av omsorgsutøvere.....	10
1.5 Oppgavens oppbygging	10
2.0 Teoretisk bakteppe.....	11
2.1 Relasjoner som arbeidsmetode.....	11
2.1.1 Trygghetssirkelen	12
2.1.2 Toleransevinduet	14
2.1.3 Mentalisering.....	16
2.2 Synlig læring og synlig relasjonskompetanse.....	16
2.2.1 Kunnskapsnivåer i relasjonskompetanse.....	18
2.3 Omsorgsbegrepet	20
2.4 Profesjonelt ansvar.....	20
3.0 Vitenskapsteoretisk utgangspunkt.....	23
3.1 Vitenskapsteoretiske tilnærminger.....	23
3.2 Kvalitativ metode og forskningsdesign	25
3.3 Aspekter omkring intervjusituasjonen	25
3.4 Legitimitet i prosjektet.....	26
3.5 Analysens rammer og gjennomføring.....	28
4.0 Presentasjon av funn og drøfting.....	30
4.1 Trygghet: «Det e itj omsorg før den du gir det te e i stand te å ta den imot»	30
4.1.1 Være en voksen som kan å skape trygghet.....	30
4.1.2 Å skape trygghet krever nærhet og tid	33
4.1.3 Trygghet på tvers av ansatte	35
4.2 Bevissthet: «Det e vi som må gjør grepan»	36
4.2.1 Bevissthet over hvor viktig rolle man har	37

4.2.2	Å bli bevisst eget menneskesyn/bagasje	38
4.2.3	Møte foreldrene bevisst	40
4.3	Samarbeid: «Det e vi som barnehage som jobbe sammen»	42
4.3.1	En samarbeidende barnehage	42
4.3.2	Samarbeid utenfra.....	44
4.3.3	Kultur for å samarbeide.....	45
5.0	<i>Oppsummering og avsluttende tanker</i>	48
5.1	Gjennomgående tema.....	48
5.1.1	Refleksjoner	49
5.1.2	Å se hele familien.....	50
5.1.3	Spørsmål omkring bemanning	51
5.2	Avsluttende tanker til forskningsprosjektet	52
	Litteraturliste	54
	<i>Vedlegg 1: meldeskjema for behandling av personopplysninger</i>	57
	<i>Vedlegg 2: informasjonsskriv med samtykkeerklæring</i>	59
	<i>Vedlegg 3: intervjuguide</i>	62

1.0 Innledning

Barnehagen skal være en arena som fremmer og verdsetter mangfold og gjensidig respekt, og skal bidra til at alle barn føler seg sett og anerkjent for den de er (Utdanningsdirektoratet, 2017:9). Gjennom dette forskningsprosjektet blir det satt fokus på hvordan pedagoger ser og anerkjenner barn. Bakgrunnen er et ønske og interesse om å se nærmere på pedagogers arbeid med å skape og opprettholde positive relasjoner til barn i barnehager, spesielt opp mot barn som viser en utagerende atferd. Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver (2017) fastslår at det aktivt skal legges til rette for, og ivareta, omsorgsfulle relasjoner som grunnlag for trivsel, glede og mestring (Utdanningsdirektoratet, 2017:19). Det skal ifølge loven skapes et rom hvor det arbeides for at enkeltbarn skal bli sett og ivaretatt i en større gruppe. Det skal være et aktivt og systematisk arbeid som fremmer et godt psykososialt miljø der den enkelte kan oppleve sosial tilhørighet og trygghet.

Barnehagen skal ifølge barnehageloven (2006:§1) møte barn med tillit og respekt, og være et sted hvor det er mulig å oppleve mestring i et sosialt og kulturelt felleskap, noe som innebærer relasjoner mellom alle individer som oppholder seg i barnehagen. Barn som ikke har godt nok utbytte av barnehagen, eller har utfordringer som gjør at de trenger ekstra hjelp og støtte for å følge resten av barnegruppen de er en del av, vil ha rett på tilrettelegging (Barnehageloven, 2006:§19a). Dette er barn som kan ha utbytte av spesialpedagogisk hjelp. Barn som viser en utagerende atferd, for eksempel gjennom å slå, vil ha behov for tilrettelegging og veiledning i barnehagehverdagen. Personalet i barnehagen vil alle ha et ansvar for å prøve å forstå og hjelpe barnet, og spesielt vil pedagogisk leder på avdelingen ha et overordnet ansvar med å få alle rundt barnet til å arbeide helhetlig med felles rammer, forståelse og holdninger. Det er vektlagt at det er hele barnehagen som i felleskap bør arbeide mot og ta ansvar for å skape gode relasjoner, og det er hele barnehagen som skal ta ansvar om barnet har behov hvor ekstern hjelp er nødvendig (NOU, 2015:2; Egelund & Tetler, 2009).

Synet på barnets utvikling og forutsetninger for god utvikling har endret seg mye de siste ti årene, og samspill- og tilknytningsforskning har gitt en økt forståelse for hvordan utviklingen skjer i relasjon med de voksne som omgir barnet (Brandtzæg, Smith og Torsteinson, 2011). Ved å løfte fram hvordan pedagoger i dagens barnehage kan arbeide relasjonelt med barn, og rette fokus mot noen viktige aspekter, bidrar denne masteroppgaven til å trekke fram noen kjernepunkter i barnehagers arbeid med nettopp relasjoner.

1.1 Forskningsprosjektets problemstilling

Gjennom arbeidet med dette forskningsprosjektet har oppgavens vinkling stadig vært i utvikling. Til slutt har utgangspunktet for oppgaven blitt denne problemstillingen:

«Hvordan arbeider erfarne pedagoger i barnehage med å skape og opprettholde omsorgsfulle relasjoner til barn som viser en utagerende atferd?»

Ved å se på pedagogenes positive erfaringer spesielt rettet mot barn som viser en utagerende atferd var målet å finne gode erfaringer og arbeidsmetoder omkring mer krevende situasjoner. Gjennom å konkretisere erfaringene opp mot spesifikt utfordrende atferd som å fysisk slå andre barn eller voksne ble det for forskningsdeltakerne veldig konkrete situasjoner de kunne gå tilbake til for å hente refleksjoner rundt. «Erfarne forskningsdeltakere» blir i denne oppgaven brukt om pedagoger som har arbeidet minimum ti år som pedagogisk leder etter endt utdanning. På denne måten ble oppgaven bygget på refleksjoner fra pedagoger som har arbeidet over mange år og dermed har flere erfaringer å se tilbake på. Arbeid med barn vil alltid kreve voksne som reagerer sensitivt på barnets behov og klarer å gi emosjonelt tilpasset støtte (Brandtzæg mfl., 2013:16; Sørli og Kreyberg, 2013). En relasjon med god kvalitet vil være grunnleggende for at barnet skal kunne utvikle kapasitet til emosjonsregulering, oppmerksomhetskontroll og utvikle følelsesmessige og sosiale evner. De omsorgsfulle relasjonene de ansatte skal skape sammen med barna ifølge rammeplanen for barnehagen blir dermed en forutsetning for å se på hvordan pedagogene arbeider.

1.2 Relevans og kontekst

Barnehagen er gjennom barnehageloven forpliktet til å møte barna med tillit og respekt, og gi utfordringer som fremmer danning og lærelyst. Barnehagen skal ivareta barns behov for omsorg, og bygge på grunnleggende verdier som er forankret i menneskerettighetene (Barnehageloven, 2016;§1). Norges offentlige utredning nr 18 fra 2009 sier noe om at alle sider ved læringsmiljøet skal ta hensyn til variasjoner hos den som får opplæringen, og at denne tilpassede opplæringen er en forutsetning for å kunne gi likeverdig opplæring. For å få til en inkluderende opplæring sier utredningen at alle skal få ta del i felleskapet på en likeverdig måte, faglig, sosialt og kulturelt, og prinsippene bygger blant annet på relasjonsbygging (NOU 2009:18). Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver sier at barnehagen skal fremme danning og legge til rette for identitetsutvikling og positiv

selvforståelse. Vennskap og felleskap skal det aktivt arbeides med gjennom å styrke sosiale ferdigheter, og barnehagen må støtte barna i å ta andres perspektiv, reflektere over egne og andres følelser og støtte barna i å sette egne grenser og respektere andres (Utdanningsdirektoratet, 2017:22). Dette er egenskaper som består av og krever relasjoner.

I intervjuprosessen ble refleksjoner omkring utfordrende situasjoner med enkeltbarn og krevende prosesser sammen med foreldre til barn som viste en utagerende atferd satt som utgangspunkt for å snakke om relasjonelt arbeid. Dette forskningsarbeidet er fokusert rundt og bygger på pedagogenes uttalte opplevelse av hva som er virkningsfullt. Oppgavens teori og presentasjoner av data omhandler dermed i mindre grad utfordrende atferd, selv om det hele veien har vært med som bakteppe. Denne oppgaven fremmer arbeidet pedagogene opplever som positivt, og det er i stor grad et bredt fengende arbeid som favner hverdagen og gagnar barna i den.

1.3 Personlig motivasjon

Som forsker i dette prosjektet er det min motivasjon, mine erfaringer og mine tanker om egen pedagogrolle som ligger til grunne for valg av tema og valg underveis. Jeg er utdannet førskolelærer og har ofte hatt et stort personlig og faglig utbytte av å snakke om, synliggjøre og reflektere omkring relasjoner. Dette være seg relasjoner mellom ansatte, ansatte og barn, barn seg imellom og ikke minst med foresatte. Det kan fort føles som om relasjoner ligger til grunne for alt man foretar seg i barnehagen. Dermed ble det viktig for meg å se nærmere på relasjonsbyggingen som foregår, og prøve å finne ut hva erfarne pedagoger mener er kvalitetene og viktige grep for å skape og opprettholde de gode relasjonene.

1.4 Begrepsavklaringer

I denne oppgaven er det en del begreper som går igjen og brukes ofte. Her følger avklaringer for sentrale begrepers betydning i denne oppgaven. Omsorgsbegrepet går igjen gjennom hele arbeidet og viser til å ta vare på og bry seg om noen, og blir utdypet videre i teorikapittelet sammen med innfallsvinkler til å arbeide med relasjoner og profesjonelt ansvar.

1.4.1 Relasjon

En relasjon kan være en forbindelse, et forhold og vise til sammenheng eller samhörighet, og blir av Linder (2019:124) beskrevet som noe konkret og mellommenneskelig, et emosjonelt samspill. «Det relasjonelle forholdet er primært fenomenologisk, det vil si en opplevelse, en tilstand, en følelse, en reaksjon, et medium for glede og smerte» (Linder, 2019:16). I dette forskningsprosjektets sammenheng handler relasjon om forbindelsen pedagoger klarer å opprette og vedlikeholde med enkeltindivider i form av barn. En forbindelse vil handle om å kjenne, kunne tolke og forstå følelsesmessige uttrykk, respondere på dette og være engasjert i barnet. I det videre arbeidet med å få til gode og trygge forbindelser med enkeltbarn omhandler relasjoner også forbindelsen til foresatte, kommunikasjon og følelse av å forstå av felles arbeidsmetode og mål med medarbeidere og i enkelttilfeller samarbeid med andre instanser.

1.4.2 Utagerende atferd

Et utgangspunkt for å snakke om relasjoner i denne oppgaven, og hvordan pedagogene arbeider aktivt med relasjoner, er barn som viser en utagerende atferd i form av å slå. Utfordrende atferd blir av Kinge (2015) beskrevet til å være atferd som gir en opplevelse av å være vanskelig å reagere på. Når et menneske føler at det ikke får til å hjelpe enkeltbarn, får til å forstå eller håndtere situasjoner som oppstår så vekker det avmakt, oppgitthet, irritasjon og lignende følelser. Med en utagerende atferd vises det til uttesting, uro, ødeleggende og forstyrrende atferd, og de må sees i sammenheng med hvem som finner den utfordrende og hvorfor. Det er denne forståelsen som er utgangspunkt i dette forskningsprosjektet. Ordet relasjon er synonymt med forhold og forbindelse. Relasjonsbegrepet innebefatter forbindelser mellom mennesker, hvor menneskene i relasjon til hverandre betyr noe for hverandre. I denne forskningen brukes ordet relasjon i den betydningen at det er en kontakt mellom mennesker som har en innvirkning i livet til hverandre, og kvaliteten på en relasjon kommer av hvor mye og i hvilken forstand påvirkningen foregår.

1.4.3 Tilknytning

Tilknytning er også et gjennomgående begrep, og handler om kvaliteten på relasjonene. Relasjoner mellom mennesker som kan tolke hverandre, forstå hverandres reaksjonsmønster og følelser, og stole på hva de betyr for hverandre skaper rom for trygghet. En trygg relasjon vil knytte mennesker sammen, og vi kan snakke om en tilknytning. I dette forskningsarbeidet

er fokuset rettet mot barn og deres behov for å være trygt tilknyttet omsorgsfulle voksne. Dette er et iboende behov hos alle mennesker, spesielt barn, og vil ligge til grunn for å kunne være tilgjengelig for impulser, informasjon og egenutvikling.

1.4.4 Titulering av omsorgsutøvere

Når det vises til ansatte i denne masteroppgaven er det snakk om ansatte i barnehage. «Pedagoger» henspiller på de pedagogiske lederne som er intervjuet, og dermed også er forskningsdeltakerne. Det er i noen grad også omtalt «voksne» og «den voksne» gjennom denne masteroppgaven, spesielt i den teoretiske forankringen og dels i funnene. Dette er ord som er med å vise til forskjellen mellom barn og voksen, da de aldri blir aldri sidestilt i en relasjon siden den voksne er større fysisk og sterkere psykisk. Det er etterstrebet å vise til den profesjonaliserte voksne i barnehagen gjennom å bruke ordet «ansatte».

1.5 Oppgavens oppbygging

Så langt har det masteroppgaven blitt introdusert, påfølgende er et teorikapittel som skaper en kontekst og relevans. Videre følger et kapittel omkring den vitenskapelige metoden og valg som er fattet i dette forskningsarbeidet. Relasjonen mellom pedagog og barn ble i intervjuene belyst fra flere sider, og denne forskningsoppgaven tar for seg tre hovedtemaer som pedagogene stadig kom tilbake til og gjennom analysering av intervjuene stod fram som grunnleggende og avgjørende for daglig arbeid med relasjoner i barnehagen. De tre temaene for funn er konkretisert som trygghet, bevissthet og samarbeid og har fått hvert sitt delkapittel i kapittel fire hvor de drøftes underveis. Konklusjonene blir løftet fram i kapittel fem gjennom oppsummering.

2.0 Teoretisk bakteppe

I dette kapittelet presenteres teori og faglig bakgrunn for forskningsarbeidet.

Problemstillingen tar utgangspunkt i erfarne pedagoger og setter deres arbeid med å skape og opprettholde omsorgsfulle relasjoner i nærmere øyesyn. Dermed er det relasjonene som danner utgangspunktet for teorikapittelet. Relasjonene vil stå som bakgrunn og utgangspunkt gjennom hele denne masteroppgaven, og blir satt i sammenheng med læringskompetanse, omsorgsbegrepet og profesjonelt ansvar.

2.1 Relasjoner som arbeidsmetode

Barnehagen har ansvar for å aktivt legge til rette for omsorgsfulle relasjoner, mellom personalet og barna, og barna seg imellom (Utdanningsdirektoratet, 2017:19). Et barn vil oppleve trygghet gjennom å bli møtt med anerkjennende holdninger, og dette er en vesentlig del av en positiv voksen-barnrelasjon. Barn som føler seg sett og verdsatt vil være mer mottakelig for ny kunnskap og dermed inneha et grunnlag for en utvikling (Moen, 2016:111; Berg-Nielsen, 2014; Drugli, 2012:66). Forskning viser også til hvordan en trygg relasjon mellom barn og voksen i barnehagen kan skape nye sosiale ferdigheter og er viktig for å skape nære relasjoner til jevnaldrende og bedre den sosiale kompetansen (Barnes, Leach, Malmberg, Stein & Sylva, 2009; Howes & Richie, 1998). En trygg relasjon vil virke forsterkende for en positiv videre utvikling, på samme måte en utrygg relasjon kan virke svekkende (Befring og Tangen, 2012:451; Berg-Nielsen, 2014). Dette peker på viktigheten av positive, trygge relasjoner.

Å arbeide bevisst med relasjoner og tilknytning krever kompetanse omkring hva tilknytning er, kjenne til menneskelige handlingsmønstre og lære seg å tolke medmennesker. En relasjon er en tilknytning mellom to mennesker. Ifølge tilknytningsteori er en relasjon sterke emosjonelle bånd, og disse må ligge til grunne for emosjonell, atferdsmessig og kognitiv fungering. Å være tilknyttet er et biologisk behov sier Drugli (2012:21), barn er predisponert for å forsøke å aktivere tilknytningsatferd hos omsorgspersoner for å sikre seg omsorg. Det er omsorgssamspillet som bidrar til god emosjonsregulering hos barn som også sikrer trygg tilknytningsstil og positivt selvbilde. utfordringer og fraværende emosjonsreguleringer hos omsorgspersoner vil ofte prege barnets utvikling negativt (Kvillo, 2010:144). Det blir ekstra viktig med positive relasjonelle erfaringer utenfor hjemmet om barnet ikke får dette av

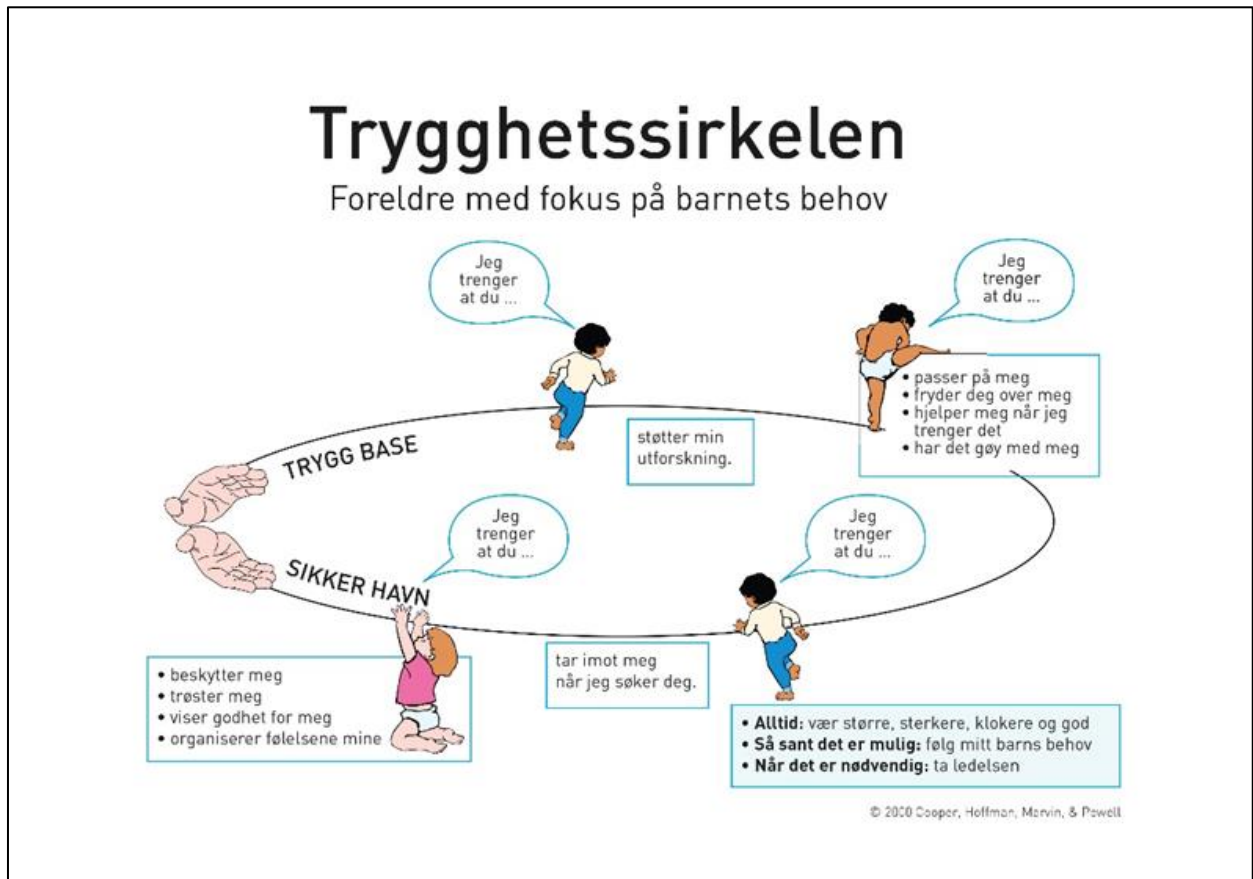
foreldrene. Relasjoner utenfor hjemmet kan ikke fullgodt erstatte uteblitte eller negative relasjoner, og Solheims forskning (2013) viser til at barn med en desorientert og utrygg tilknytningsstil til foreldrene ikke vil ha effekt av gode relasjoner til en voksen i barnehagen. Barnes m. fl (2009) setter også søkelyset mot hvordan gode relasjoner til en voksen i barnehagen gir mindre atferdsproblemer på kort sikt, men at det ikke er noen sammenheng mellom disse relasjonene og atferdsproblematikk på lang sikt. Dette peker mot betydningen av å se hele barnet i dets sosiale miljø og arbeide målrettet med hele familier når det avdekkes utfordringer.

Menneskelig innsikt sammen med kunnskap om kommunikasjon og samarbeid utgjør relasjonskompetansen skriver Kinge (2009), og viser til at det handler om «å bry seg». For å kunne ta ansvar for å skape det gode samspillet, og legge til rette for de positive relasjonene som kan være med å påvirke et barn positivt kreves både faglig kompetanse og kompetanse om enkeltindividet man er i relasjon med (Drugli, 2012; Federici & Skaalvik, 2013; Tholin, 2003:152). Den faglige kompetansen kan synliggjøres på mange måter, for eksempel gjennom konkrete fysiske arbeidsmetoder, muntlig faglighet i dialog, som informasjon til utstilling eller som pedagogisk dokumentasjon og refleksjoner etter et arbeid eller konkrete situasjoner. Kompetansen om enkeltindividet kommer gjennom å bli kjent, å oppriktig bry seg og klare å formidle denne omsorgen tilbake til barnet. En fagperson må kunne kommunisere sensitivt og bruke en intuitiv følsomhet for å tilpasse seg enkeltbarnet (Linder, 2019:127). Tholin (2003) peker på at det er bevissthet omkring egen forforståelse som legger grunnlaget for hvilke valg, holdninger og opplevelser vi vektlegger.

2.1.1 Trygghetssirkelen

For å arbeide med trygghet og tilknytning i et barns omgivelser vil det være naturlig å trekke fram «Trygghetssirkelen» som arbeidsverktøy. Dette er en tilknytningsmodell utviklet av Cooper, Hoffman og Powell i USA. Trygghetssirkelen er konkretisert gjennom et grafisk bilde av en sirkel, som viser hvordan et barn vil bevege seg ut fra en omsorgsperson i sirkler. Omsorgspersonene er representert ved åpne hender og skal være barnets trygge base. Når barnet er i barnehagen er det de ansatte som skal være disse hendene. De skal støtte barnet ut i utforskningen, og være tilstede for å ta imot barnet når det kommer tilbake for å motta støtte og nærhet (Brandtzæg m. fl., 2013; Brandtzæg m. fl., 2011). Målet med å bruke

trygghetssirkelen er å hjelpe omsorgspersoner å være en trygg base for barn i alle aldre gjennom å kjenne igjen og plassere følelser på sirkelen. Ved å kunne plassere egne følelser vil det være et hjelpemiddel i å kunne forstå og reflektere over seg selv. Når man kan reflektere over seg selv og hvem man er i møte med barn skapes det et grunnlag for synet på den enkelte relasjon og mulighetene for å gjøre den bedre (Brandtzæg m. fl., 2013).

Figur 1 Trygghetssirkelen, som i Brandtzæg mfl., 2013

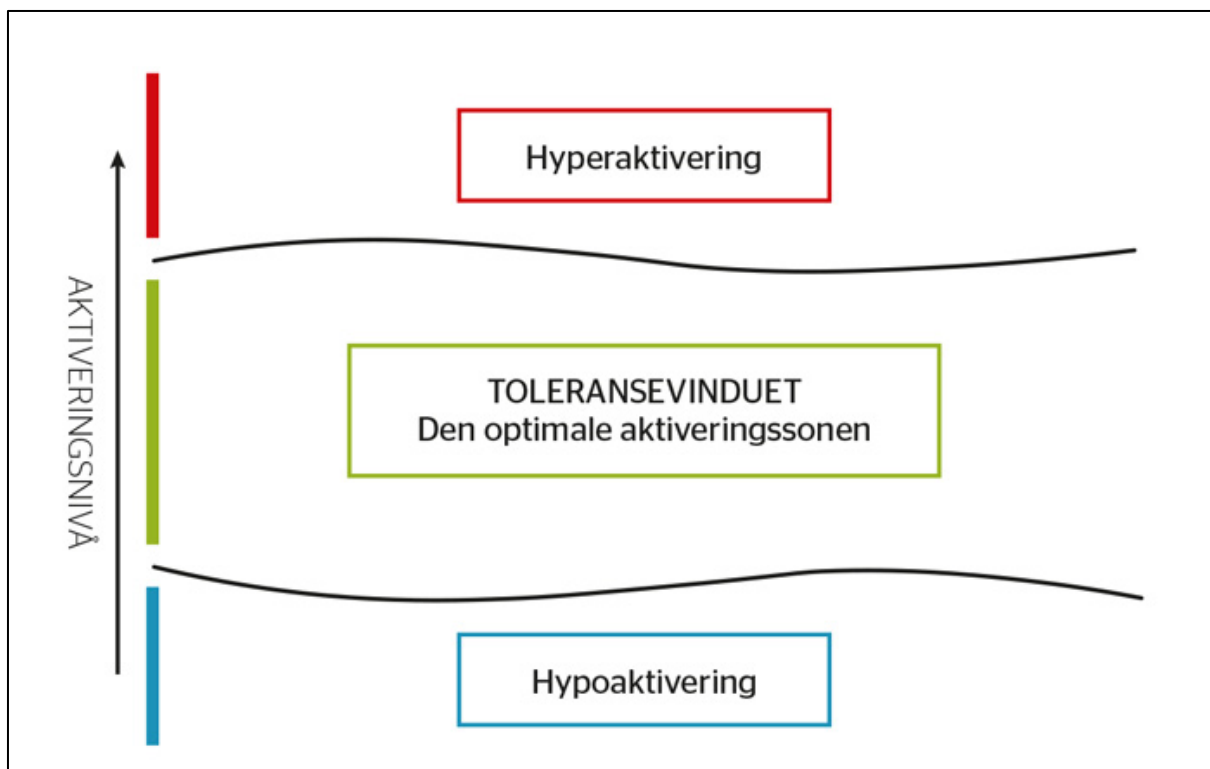
Den voksne skal utøve sensitiv omsorg og bidra til god emosjonsregulering for å sikre en god tilknytningsstil og positivt selvbilde, da fravær av dette ofte vil prege barnets utvikling negativt (Kvelling, 2010:144). For å skape trygghet i relasjoner med alle barn bør arbeidet legges til rette for samtaler og stunder hvor enkeltbarn blir sett og hørt gjennom huskeregelen «Større, sterkere, klokere og god» (Brandtzæg mfl., 2013). Større henviser til at man som voksenperson skal ha oversikt og kontroll over omgivelsene til barnet. Barnet må være trygg på at den voksne kan ta grep, organisere og forberede. Sterkere peker på viktigheten av at den voksne er fysisk sterkere for å kunne beskytte, og psykisk sterkere for å kunne veilede og holde barnet følelsesmessig. Klokere henspiller til at et barn trenger voksne som forstår og kan mer enn seg selv for å hjelpe dem å forklare og sette ord på følelser og opplevelser.

Klokere innebærer også å kunne sette grenser på en god måte, uten å være skremmende eller krenkende. God viser til viktigheten av omsorg og å bry seg om. Ved å være god kan man styrke barns selvfølelse og verdighet, selv om man setter tydelige grenser (Brandtzæg m. fl., 2013; Brandtzæg mfl., 2011). Balansering av de fire punktene; større, sterkere, klokere og god, er en viktig del av refleksjonene man gjør rundt voksenrollen. Brandtzæg m. fl. (2013) peker på at de må balanseres slik at man ikke bare er større og sterkere i relasjoner med barn, eller kun opptrer som god uten å ta styring. Den voksne må ta ledelsen i situasjoner som krever styring og gjøre dette på en god og reflektert måte.

2.1.2 Toleransevinduet

Toleransevinduet tilfører forståelse og handlingsrom i måten å forstå reaksjonsmønster og tilstedeværelse i situasjoner skriver Braarud og Nordanger (2011). Modellen viser til at det er et vindu hvor mennesker er optimalt aktiverte, dette beskriver en sone hvor mennesket er i posisjon til å konsentrere seg og lære på en god måte. Det er i dette vinduet barnet må være for å slippe andre til og føle tilknytning og samhørighet. For å kunne være i dette vinduet kreves det regulering av andre, og mindre barn krever større regulering. Et individs emosjonelle tilstand påvirker opplevelsen av hva som kommuniseres i omgivelsene. Regulering av emosjonene skjer i samspill med omsorgspersoner som kan hjelpe med å tolke, sette ord på og sette i kontekst (Johannessen og Mikkelsen, 2015).

Når et individ er utenfor toleransevinduet er det kroppens egne overlevelsesmekanismer som slår inn, og de fungerer raskt og uten bevisst kontroll fra individet. Dette for å sikre overlevelse i møte med fare eller utrygge situasjoner som kan lede til fare. Når et individ beskrives som over eller under vinduet henspilles det til enten en hypo- eller en hyperaktivert tilstand. Den hyperaktiverte tilstanden kan kalles «figt/flight mode»: kroppen blir overaktivert, adrenalinet pumper og sansene blir skjerpet for å raskt oppfatte faresignalene som blir sendt direkte til hjernen uten å kunne reflekteres over først. Kroppen skal kjempe for livet eller flykte for livet. Den hypoaktiverte tilstanden kan kalles «freeze mode» og kroppen blir som lammet. Det kan føles ut som om det ikke går an å tenke og individet opplever redusert hjerterate, respirasjon og spenning i muskler (Braarud & Nordanger, 2011). Kroppen vil på en måte stenge av det som ikke er nødvendig for å fokusere på å overleve.

Figur 2 Toleransevinduet (Tilpasset fra Ogden, Minton & Pain, 2006)

Når et menneske har blitt utsatt for en hendelse som opplevdes traumatisk har det vært igjennom omveltningen som skjedde da kroppen registrerte fare og gikk i hypo- eller hyperaktivering. Denne aktiveringen vil kunne trigges av lignende hendelser, lukter som minner om hendelsen, tanker, lyder eller ord eller kanskje bilder. Det blir lagret traumatiske påminnere som automatisk sender faresignaler til hjernen som raskt går i hypo- eller hyperaktivering, gjerne før den traumatiserte selv skjønner hva som skjer (Braarud & Nordanger, 2011). Denne forståelsen av et barns reaksjonsmønster danner et bakteppe for å forstå atferd, og det vil være viktig å fokusere på at et toleransevindu blir påvirket av den sosiale settingen individet er i. Ved å være i trygge relasjoner påvirker det vinduet til å være større, og sensitiv regulering fra omsorgspersoner spiller en stor rolle (Braarud & Nordanger, 2011; Johannesen og Mikkelsen, 2015:148). Ved å trygge, utøve omsorg og tolke signaler kan man hjelpe individet til å utvikle egne metoder til selvregulering sier Braarud & Nordanger (2011), dette gjennom å selv kontrollere nærheten til omsorgsgivere og utfordre og utvide eget toleransevindu gjennom å utforske verden.

2.1.3 Mentalisering

Wennerberg (2015:54) beskriver mentalisering som bevisst refleksjon over indre mentale tilstander. Dette er evnen til å implisitt og eksplisitt fortolke egne og andres handlinger som meningsfulle ytringer og som inngangsport til andres indre verden. Det handler om å se seg selv utenfra, og andre innenfra (Johannesen og Mikkelsen, 2015:60; Røkenes & Hanssen, 2002:60). På denne måten evner mennesker å dele opplevelser, og gjennom mellommenneskelige relasjoner utvikle en selvrefleksivitet. Gjennom samspill med tilknytningspersoner utvikles denne evnen, og sammen med selvreflekterende tanker vil det i større grad utvikle produktive, intime og berikende relasjoner (Wennerberg, 2015:70).

Røkenes og Hansen (2006) peker på at å dele opplevelser og å reflektere forutsetter ervervelse av språk. Uten språket vil emosjonene og hendelsene være sansepreget og intuitive, noe som begrenser muligheter for å utforske opplevelser gjort av andre. Menneskers følelser har dyp eksistensiell verdi, de er hensiktsmessige verktøy for å navigere i verden, og de motiverer til handling. Wennerberg (2015) peker på at individet må forstå og vurdere den sosiale sammenhengen som utløser emosjonen, og samtidig bedømme hensiktsmessig uttrykk for følelsen. Gjennom å utforske, reflektere og forstå egne følelser og reguleringer av de vil kanskje en mentalisert affektivitet oppstå: ny mening avdekkes og skapes. På denne måten kan evnen til mentalisering utvikles. Barn trenger voksne de har tillit til, som responderer på deres grunnleggende behov både fysisk og følelsesmessig for å kunne inngå i relasjoner som åpner for å utvikle denne evnen til å forstå omgivelsene sine (Johannesen og Mikkelsen, 2015; Wennerberg, 2015). Å være i kontakt med egne følelsesopplevelser hjelper et menneske å leve et meningsfylt liv basert på innlevelse og aksept for egne drivkrefter og motiver, samtidig som det er mulig å ha medfølelse og aksept for andre (Wennerberg, 2015:54)

2.2 Synlig læring og synlig relasjonskompetanse

Hattie sin forskning (2009) viser til at i lærings situasjoner er det den voksnes sosiale relasjonskompetanse som er den største faktoren som innvirker på kvaliteten av det som læres bort. I barnehagen spiller den ansattes kompetanse en rolle, og det vil være en avgjørende faktor å være i et miljø hvor det oppfordres til refleksjon og selvutvikling. Et slikt miljø vil kunne karakteriseres av hvordan ansatte kommuniserer, og hva som er innholdet i kommunikasjonen.

Et mål for læringskompetanse og utvikling er synlig læring, et begrep som innebærer tydelige, utfordrende og synlige læringsmål (Hattie, 2009:25). Et barns muligheter for å lære øker ved å legge tydelige rammer for lærings situasjonen, utfordre på en slik måte at mestringsfølelse er nært tilgjengelig og med støttende veiledning underveis. Hva den som skal lære bort gjør for å tilrettelegge er avgjørende. Ved å være tilstede i situasjonene for å veilede, for å støtte enkeltbarnet underveis og for å fortløpende vurdere og evaluere utfordringer, vil pedagogen aktivt legge til rette for og hjelpe enkeltbarnet fram til mestring (Hattie, 2009).

Tydelige læringsmål og tydelige kriterier for hva som skaper suksess vil være faktorer som nært henger sammen med barnets evne til å sette ord på og vurdere egen prosess mot å nå læringsmål. I barnehagen kan et typisk eksempel være å gå på lyd jakt. For at hvert enkeltbarn som er med på aktiviteten skal bli inkludert og på best mulig måte ha mulighet til å finne lyder må målet «å høre lyder med ørene, gjengi disse, og beskrive hvor eller hva de kommer fra» være godt kommunisert. De minste barna krever i større omfang den ansattes veiledning underveis. Toåringen trenger kanskje å bli gjort oppmerksom på en lyd og få hjelp til å peke på hvor den kommer fra. De eldste barna i barnehagen vil kunne gjøre samme aktivitet med mer spesifikke instruksjoner, slik som å jakte på fuglelyder, eller lyder laget av kjøretøy. Ved å være tydelig på kriteriene og hvordan disse kan oppnås, vil det være lettere for enkeltbarn å identifisere hva det klarer og ikke klarer (Hattie, 2009). Dermed vil det være lettere å uttrykke behov for veiledning. En lyd jakt for de minste vil kreve ansatte som kommuniserer med enkeltbarnet og tolker barnets deltakelse underveis, og dermed forstå hva som mestres og ikke. Dette for å legge til rette for best mulig mål oppnåelse og mestringsfølelse.

For de eldste barna vil «lytt etter kjøretøy» være en oppgave som kan gi to utfall: å høre kjøretøy og oppleve mestring, eller å ikke høre kjøretøy og mislykkes. Tydelige beskjeder omkring fremgangsmåte vil være viktige verktøy, slik som å være stille og lytte, bruke visuelle konkreter for hvilke kjøretøy som er mulig å høre lyder fra, og å gi de et ordforråd for å beskrive lyder. Et barn som hører en traktor vil kanskje klare å identifisere det som en lyd fra kjøretøy, beskrive lyden som bråkete og «mørk», men ikke klare å plassere den til et spesifikt kjøretøy. Med dette utgangspunktet kan en ansatt konkludere med at det er å koble lyden til en traktor som er utfordringen og veilede ut fra dette. Ved å tydeliggjøre kriterier, som å plassere lyden, vil det være enklere for både barnet å selv forstå hva det behøver assistanse til. Det blir

også tydeligere hva som behøves av den ansatte i læringssituasjonen som må bruke relasjonskompetanse for å tilpasse sin atferd (Hattie, 2009; Linder, 2019:44).

Linder (2019) bruker begrepet synlig relasjonskompetanse for å drøfte prosessene som foregår for pedagogen i synlig læring. Den synlige relasjonskompetansen handler om hvor vurderingene og kompetansen er hentet fra, sier Linder (2019) og mener dette må settes opp mot synsing. Synsing kan sees i sammenheng med usikkerhet og oppleves som vanskelig å argumentere mot, den vil dermed påvirke pedagogiske diskusjoner negativt. Dette er ifølge Qvortrups beskrivelser en følge av at kunnskapsbegrepet er diskursivt (Linder, 2019:42). I synsing møter jeget et annet menneskes kunnskap om verden, sammenvevd med kunnskapen vedkommende har om seg selv. Beskrivelser mennesket har omkring verden sier noe om mennesket som beskriver, og hver enkeltperson vil være kunnskapen den innehar. Synsing vil være basert på ekte følelser, og dermed vanskelig å konfrontere uten å konfrontere mennesket bak følelsene. Derfor argumenterer hun mot å se til referansene: den teoretiske bakgrunnen for hvor meninger, arbeidsmetoder og tanker hos fagpersoner kommer fra.

2.2.1 Kunnskapsnivåer i relasjonskompetanse

Kunnskap blir av Qvortrup beskrevet å være kilden til å forandre usikkerhet til sikkerhet, og dermed kunne øke enkeltindividers kompetanse, skriver Linder (2019:43), og viser til hvordan kunnskapsnivåer i relasjonskompetanse kan synliggjøres gjennom en symbiose mellom SOLO-taksonomien og ICDP (figur 3). Kunnskap er et begrep for hvordan individer håndterer kompleksiteten i omverdenen, og økt kunnskap vil være med på å gi økt forståelse for kompleksitet og større sikkerhet i egen forståelse.

SOLO-taksonomien er en fleksibel læringsmodell utviklet av Biggs og Collins og en forkortelse for «Structure of Observed Learning Outcome». I denne modellen kan læringsutbytte forklares gjennom hierarkier over den strukturelle kompleksiteten. Det er fem trinn eller nivåer som går fra ingen eller begrenset kunnskap, til en sammensatt og nyansert begrepsforståelse. De to første nivåene fokuserer på å gjengi og benevne samspillstema, mens høyere trinn har større krav og kompleksitet til kompetansen (Linder, 2019:43). ICDP er forkortelsen for «International Child Development Programme», utarbeidet av Hundeide og blir av Linder (2019) brukt som faglig ramme for profesjonelt arbeid med relasjonelle forhold.

ICDP består av tre dialoger med til sammen åtte temaer, hvor dialogene utgjør kjernen og består av «den emosjonelle dialogen», «den meningsskapende og lærende dialogen» og «den regulerende og veiledende dialogen». Symbiosen mellom disse, hvor SOLO-taksonomien brukes som modell for å forklare kompleksiteten og læringsutbyttet for dialogene i ICDP, kan gi usikkerhet en form. Modellen synliggjør hva kompetansen består av og forskjellen på svak og sterk kompetanse.

Trinn 1	På dette nivået kan fagpersonen <i>gjengi</i> og <i>benevne</i> ett eller flere av samspillstemaene. For eksempel tema 2- «inviter barnet til samspill – lytt og svar». Fagpersonen er i ferd med å bygge opp basiskunnskapen som danner utgangspunktet for den relasjonelle spesialkunnskapen.
Trinn 2	På dette nivået kan fagpersonen <i>gjengi</i> og <i>benevne</i> alle de åtte samspillstemaene. Temaene kan beskrives og settes inn i en meget overordnet klassifisering og analyse. Det betyr at fagpersonen har svært overordnet kunnskap om de tre dialogformene. De åtte temaene må på dette nivået kobles til en utviklingspsykologisk forståelsesramme. Den relasjonelle basiskunnskapen er på plass og kan brukes med økende trygghet.
Trinn 3	På dette nivået kan fagpersonen bruke kunnskapen sin om relasjonskompetanse på en kreativ måte. Fagpersonen kan – i tillegg til å forklare – <i>generalisere</i> , <i>teoretisere</i> , <i>formulere hypoteser</i> og <i>overføre ideer</i> om relasjonelle forhold til nye kontekster og situasjoner. Når læreren bruker de åtte samspillstemaene som en strukturert ramme rundt elevens trivsel, eller når barnehagelæreren bruker ICDP som mal for læreplanene sine, er det snakk om kreativ bruk av den profesjonelle relasjonskompetansen.
Trinn 4	På dette nivået kan fagpersonen <i>forklare</i> , <i>vurdere</i> og <i>fortolke</i> begrepet «relasjonskompetanse» samt reflektere over samspillet muligheter eller begrensninger for å bidra til andre menneskers læring og utvikling. Her kan fagpersonen forklare og bruke relasjonskompetansen sin på et overordnet nivå. På dette trinnet kan man snakke om at fagpersonen er relasjonskompetent. Først på trinn 4 kan fagpersonen altså sies å ha de nødvendige ferdighetene til å kunne utføre den faglige relasjonelle oppgaven på en tilfredsstillende måte.
Trinn 5	På dette nivået kan fagpersonen <i>forklare</i> og <i>vurdere</i> de tre dialogformene (den emosjonelle, den meningsskapende og den regulerende dialogen) samt trekke inn teorier, metoder og modeller som redskaper i forklaringene sine. Fagpersonen har kunnskap om betydningen av refleksjon og kan for eksempel bruke videoopptak av samspill for å foreta en samspillsanalyse og trekke en umiddelbar konklusjon om kvaliteten på samspillet.

Figur 3 Kunnskapsformer i den synlige og profesjonelle relasjonskompetansen hentet fra Linder (2019) side 45

Denne modellen kan gi en pekepinn på hvor enkeltpersoner befinner seg faglig i det pedagogiske landskapet. Fagpersoner bør ha et dynamisk utviklende tankemønster og en faglig trygghet som integrerer de tre dialogformene fra ICDP (Linder, 2019:44). Ifølge denne modellen er det på trinn 4 fagpersonen har den nødvendig kunnskap og parathed til å utføre faglige og rasjonelle oppgaver på en profesjonell måte.

2.3 Omsorgsbegrepet

Omsorg beskrives av Kinge (2009:107) som «å knytte bånd og å inngå i relasjoner». Det handler om et avhengighetsforhold mellom individer der en av grunnverdiene er tillit, og det krever engasjement og innlevelse. Profesjonell omsorg kan vippe til to ytterpunkter skriver hun: sentimental eller paternalistisk. Den sentimentale handler om at deltakelsen i den andres liv blir overstyrt av egne følelser, det skjer en overidentifisering og egne emosjoner blir dominerende. I den paternalistiske omsorgen beskrives en følelse av å vite bedre, slik at omsorgsgiveren får en ekspertisevinkel hvor han eller hun fratrukker den andre rett til deltakelse i egne livsprosesser. En profesjonell omsorg kan også bli beskrevet som «offentlig og formell omsorg», og kjennetegnes med at omsorgsoppgaver og omsorgsansvar er blitt skilt ut til ulike sektorer og etater med spesialisert personell (Tholin, 2003:36). Denne omsorgen blir preget av rammene de ulike tilbudene får fra sentralt hold, lovverk og bevilgninger, og kan bare sikres i form av at den enkelte omsorgsgiver er bevisst sitt ansvar og ser mottakerens behov, skriver Tholin (2003) videre.

2.4 Profesjonelt ansvar

Problemstillingen viser til pedagoger som opererer i en profesjonell setting, nemlig i barnehagen. De har ansvar for å se barnet og for å forstå sin innvirkning på barn både i relasjonen og gjennom relasjoner de deler (Kunnskapsdepartementet, 2015:19). For å få til et vellykket arbeid med å skape og opprettholde omsorgsfulle relasjoner er det mange faktorer som spiller inn. Tholin (2003:55) mener at grunnlaget for gode relasjoner er tuftet på at deltakerne i relasjonen er subjektive, og innstillingen de har til hverandre er avgjørende. Som profesjonell part i relasjonen vil det være den voksnes ansvar å gjøre grep når den omsorgsfulle relasjonen uteblir. Pedagogen, avdelingen og hele barnehagen har ansvar for å legge til rette og arbeide på en måte som er til det beste for barna, med barnehageloven og styringsdokumenter fra staten som rammer. Dette krever at barnet aksepterer og har tillit til

menneskene som prøver å påvirke i form av å veilede og hjelpe, det må være et intersubjektivt rom hvor pedagogen kan se barnets uttalelser eller handlinger i kontekst for å få større forståelse (Linder, 2019:114). Dette setter krav til pedagogens relasjonskompetanse som kan bli beskrevet som «(...) å ha evne til å inngå i en emosjonell dialog og ut fra denne dialogen skape et lærende og oppdragende samspill» (Linder, 2019:124).

Det er en stadig debatt omkring kvalitet i barnehagen, hva dette innebærer og hvor mye testing som skal foregå for å kunne vise til kvalitet (St.mld. 41). Å etterstrebe kvalitet i barnehagen vil være særdeles viktig for de barna som tidlig utvikler negativ emosjonsregulering, da det er disse som har størst profitt av å bli påvirket positivt (Pluess & Belsky, 2009). Undersøkelsen viser også til at disse barna også er de som i størst grad blir negativt påvirket om barnehagetilbudet er dårlig. Barn som viser en utagerende atferd vil være barn som i mindre grad håndterer sine egne emosjoner på en hensiktsmessig måte.

Å skape og vedlikeholde gode relasjoner kan sees i sammenheng med sosial kompetanse. Den sosiale kompetansen handler ifølge Ogden (2015) om «(...) å integrere tanker, følelser og atferd for å utvikle kunnskaper, ferdigheter og holdninger som gjør det mulig å etablere og vedlikeholde sosiale relasjoner». Pedagogen har et ansvar for komme i en posisjon hvor det er mulig å ta i bruk disse kunnskapene og bli kjent med enkeltbarnet som et individ. Dette innebærer å skaffe seg kunnskaper om barnets hjemme- og familieforhold, kjenne barnets egenskaper, temperament og tilstedeværende risiko- og beskyttelsesfaktorer (Drugli, 2012). På denne måten vil man som ansvarlig pedagog være med å arbeide forebyggende med å tilby positive erfaringer som vil ligge til grunne ved senere utfordringer (Befring og Tangen, 2012:466). Johannesen og Mikkelsen (2015:60) kaller dette ansvaret for profesjonell relasjonskompetanse, og viser til at den profesjonelle i den asymmetriske relasjonen har ansvar for hvordan prosessene for å skape relasjoner kommer til, og for hvilket innhold relasjonen får og har. Linder (2019:68) skriver i denne sammenheng om pedagogisk nærvær, som krever tid, rom og en mental parathet i å se, forstå og ha sensitivitet for hvert enkelt barn i sosial og kulturell kontekst.

Barn blir formet, lærer og integrerer atferd ut fra omgivelsenes reaksjoner på dem, og vil bli formet av relasjonene med menneskene rundt seg (Befring og Tangen, 2012:466). Sensitivitet blir av mange fagpersoner trukket fram som en viktig egenskap og arbeidsmetode som er knyttet til sosial kompetanse (Drugli, 2012; Ogden, 2015; Johannesen og Mikkelsen, 2015:19). Sørli og Kreyberg (2013) mener sensitivitet har potensialet til å modifisere relasjonelle skjema og gir en unik mulighet til å kompensere for tidligere uheldige tilknytningserfaringer. En voksenperson som viser genuin interesse, varme, humor, gir en følelse av at noen bryr seg og tror på en uansett, og som gleder seg over akkurat den de er kan være en konkretisering av denne sensitiviteten (Berg-Nielsen, 2014; Moen, 2016:111). Et barn vil ha behov for å føle seg verdsatt og trygg. Uten å få et slikt primærbehovet dekt vil det være vanskelig å ta inn over seg omgivelsene, og kunne være i en læring- eller utviklingsposisjon. Dette gjelder spesielt for barn, og er grunnleggende for de aller yngste barna i barnehagen (Drugli, 2012:21). De er avhengige av profesjonelle ansatte som tar ansvar for å skape trygge relasjoner som utgangspunkt for utvikling, læring og tilhørighet.

3.0 Vitenskapsteoretisk utgangspunkt

Dette kapitlet tar for seg forskningsprosjektets vitenskapsteoretiske bakteppe og viser til hvilke valg som er gjort underveis i arbeidet. Å forske på et fenomen og belyse erfaringer fra forskningsdeltakere innebærer en fenomenologisk tilnærming hvor forskeren har med egne forforståelser inn i settinger hvor informasjon hentes, og i bearbeiding av dataene. Ved å belyse valg og metoder vil det øke forutsetningene for å tolke funn og konklusjoner som pålitelige.

3.1 Vitenskapsteoretiske tilnærminger

I dette forskningsprosjektet ligger det til grunne en undring og ubesvarte spørsmål omkring hva oppfattes som viktig i arbeidet med relasjoner i barnehagen. Hensikten var å skaffe ny kunnskap gjennom å besvare spørsmål og å belyse undring. Det ble lagt til grunne en søken etter en større forståelse og innsikt i informasjonen forskningsdeltakerne bidrar med (Kleven, 2014; Tjora, 2017:28). Ved å lete etter forskningsdeltakernes empiri fra eget arbeidsfelt fikk prosjektet en fenomenologisk tilnærming. Det er forskningsdeltakernes opplevelser og erfaringer som danner rådataene som er utgangspunktet for forskningsprosjektet, og det er deres forståelser og opplevde situasjoner som skal tolkes gjennom deres erfaringer formidlet til forskeren (Johannesen, Tufte & Christoffersen, 2010:82). Tjora (2017) skriver om en fenomenologisk tilnærming til metodologien som særlig vil være basert på bruk av dybdeintervjuer for å finne intervjudeltakernes beskrivelser av sin forståelse av verden knyttet opp mot et avgrenset fenomen. I denne oppgaven er fenomenet relasjoner og arbeidsmåtene intervjudeltakerne formidler omkring å arbeide med relasjoner som er satt i fokus.

Ved å sette problemstillingen og forskningsprosjektet i et sosialkonstruktivistisk syn vil det være naturlig å påpeke hvordan kunnskap blir skapt mellom mennesker i en gitt sammenheng. I dette prosjektet ble språket og måten det ble kommunisert på i intervjusituasjonen avgjørende for hvordan vi sammen konstruerte den virkeligheten som fortolkes i denne oppgaven (Kvale & Brinkmann, 2015; Nilssen, 2012:26). Hermeneutisk tilnærming legger ifølge Nilssen (2012) vekt på at det ikke finnes en egentlig sannhet, og at ulike spørsmål, forforståelser, hensikt og fokus påvirker hvilke svar og tolkninger som blir resultatet. En forutsetning for å kunne lære av hverandre, og også lære av erfaringer er å kunne erkjenne egen uvitenhet og muligheten for å ta feil. Ved å anerkjenne at det ikke finnes en absolutt sikker og ufeilbarlig kilde til sannhet så legges det til grunn en kritisk rasjonalisme både i

intervjusettingen og i forskningsarbeidet etterpå (Gilje & Grimen, 1993:67). Popper mener innsikt kan oppnås ved prøving og feiling, og det er gjennom kritikk og utfordring av oppfatninger mennesker kan nærme seg det han kaller «objektiv sannhet». I dette forskningsprosjektet vil det være den kritiske tankegangen Gilje og Grimen (1993) beskriver om under kritisk rasjonalisme som forutsetter et åpent sinn og å være tilbøyelig til å stille seg kritisk til egne og andres oppfatninger.

Ved å tolke forskningsdeltakernes fortolkninger av sine egne erfaringer vil det være en dobbel hermeneutikk som spiller inn. Mennesker er selvfortolkende, deres oppfatninger omkring seg selv, verden de lever i, og forståelsen av hvordan de blir oppfattet av andre vil være medbestemmende for hvordan deres samfunnsbilde ser ut. Forskeren må da forholde seg til en allerede fortolket verden som blir gjort tilgjengelig gjennom forskningsdeltakernes beskrivelser (Gilje & Grimen, 1993:145). I denne tolkningen vil det være viktig å forstå handlinger, utsagn, mening og betydning av informasjonen og data i lys av sammenhengene informasjonen kommer i. Begreper kan være indeksikale, å bety forskjellige ting i forskjellige settinger. Rammene for hva forskningsdeltagerne forklarer kan ikke endres, men må integreres i deres tolkninger i form av betingelser som ligger til grunne (Fangen, 2004:174; Johannesen mfl., 2010:83). Ved å bearbeide data fra forskningsdeltakerne med et samfunnsvitenskapelig språk og teoretiske begreper vil fortolkningen og forståelsen dobles gjennom forskeren (Gilje & Grimen, 1993:146).

En forsker vil alltid ha med seg sin egen forforståelse inn i alle deler av arbeidet som utføres, og gjennom stadig nye data, fortolkninger og refleksjoner vil det foregå en utvikling av kunnskap. Denne utviklingen av kunnskap og nye erfaringer vil igjen påvirke forforståelsen, og en endret forforståelse vil kunne være med å styre retningen på arbeidet videre. Denne måten å forstå tolkningen på: en stadig bevegelse mellom helhet og deler, mellom fortolkninger og forståelse og mellom fortolkede utsagn mot kontekst kalles for en hermeneutisk sirkel (Gilje & Grimen, 1993:75; Nilssen, 2012:73). Nilssen (2012) beskriver også denne utviklingen av kunnskap og forståelse på en mer åpen måte, hvor sirkelen ikke er like lukket, men er mer som konsentriske sirkler hvor de ulike delene i arbeidet og analysen påvirker hverandre på ulike nivåer.

3.2 Kvalitativ metode og forskningsdesign

Den overordnede planen for hvordan prosjektet gjennomføres kalles for forskningsdesign, og vil inneholde detaljerte planer for operasjonaliseringen av de ulike delene som skal ende opp i masteroppgaven (Johannessen, Tufte og Christoffersen, 2010:73). Ved å forske hermeneutisk på menneskers erfaringer ligger det en kvalitativ metode til grunne, de kvalitative metodene undersøker og samler informasjon fra forskningsdeltakerne med en åpen interaksjon og en induktiv framgangsmåte (Tjora, 2017:24; Nilssen, 2012:26). Dette i motsetning til kvantitative studier som er deduktive i form av å være teori- og hypotesedrevet, innebefatte en større avstand til forskningsdeltakere og et større fokus på dataene for å finne en forklaring i stedet for en fortolkning.

Forskningen i denne oppgaven har røtter i fenomenologien hvor den filosofiske tilnærmingen forteller noe om å forske på menneskets erfaringer og forståelser med et fenomen (Johannessen, Tufte og Christoffersen, 2010:82;). Ved å intervjuere flere erfarne pedagoger ligger det til grunne et narrativt design, selv om dette ble stykket opp og delt under analysen og ikke har blitt vektlagt under funn og drøfting. Underveis i datainnsamlingen kom det til nye observasjoner og informasjon som ble viktig å sette søkelys på og ble avgjørende for videre valg omkring håndteringen av datamaterialet. På denne måten har det foregått en parallell innsamling og analyse av dataene.

3.3 Aspekter omkring intervjusituasjonen

Det ble valgt å lage og bruke en semistrukturert intervjuguide (vedlegg 3) slik at forsker møtte forberedt med gjennomtenkte spørsmål og har en gjennomarbeidet plan for hvordan intervjuet var tenkt å skulle utspille seg. Ved å være åpen for nye spørsmål, tema eller betraktninger som kom underveis var det også mulighet for å finne uventede betraktninger og temaer utenfor de planlagte spørsmålene (Ringdal, 2001:243; Kvale & Brinkmann, 2015:141; Tjora, 2017:120). En semistrukturert intervjuguide sikret et forarbeid og gjennomtenkt tilnæringsmåte for tema og oppbyggingen av intervjuet. Underveis var det åpnet for å forfølge nye eller uventede veier, og det ble forskerens ansvar å bestemme hva som skal forfølges og hele tiden vurdere og på best mulig måte legge til rette for diskusjoner tilpasset situasjonen (Johannessen, Tufte & Christoffersen, 2010:144). I dialogen med forskningsdeltakerne ble det viktig å oppmuntre til refleksjon, formulere seg konkret og be om nyansering i svar. Som intervjuer ble det viktig å vise interesse og respondere på forskningsdeltakerens bidrag, holde intervjuet strukturert og

å tilpasse seg slik at forskeren ikke invaderer eller krenker den som blir intervjuet (Johannessen, Tufte & Christoffersen, 2010:144).

Diktafon ble brukt under selve intervjuet og gjennom transkribering kunne alt som ble sagt dokumenteres med inn i det videre arbeidet. Dette for å unngå å bruke fokus på å notere, og heller være tilstede i intervjuet (Johannessen, Tufte og Christoffersen, 2010:146). På denne måten forsvant ingen utsagn, og det ble et hjelpemiddel i arbeidet med å finne ut hvordan forskningsobjektene resonnerer for å videre kunne konkludere med hva de faktisk gjør eller hvordan de handler ut fra deres egne fortolkninger (Gilje og Grimen, 1993:164). I tillegg til grep i starten av intervjuet for å få forskningsdeltakeren til å slappe av og formidle takknemlighet for at han eller hun stilte opp var det naturlig å gjennomføre intervjuet på deres premisser. Det vil si at de fikk mulighet til å foreslå et sted og tidspunkt som passet og føltes komfortabelt for dem. Ved å personlig intervjuet var det en høy grad av nærhet i samtalen (Kvale & Brinkmann, 2015; Ringdal, 2001:117).

3.4 Legitimitet i prosjektet

Forskningsetikk som begrep viser til et mangfold av normer, verdier og institusjonelle ordninger som bidrar til å konstituere og regulere vitenskapelig virksomhet, og sammenfatter praktisk vitenskapsmoral. Den nasjonale forskningskomité for samfunnsvitenskap, jus og humaniora (NESH) har utarbeidet retningslinjer som skal fungere som et verktøy for å fremme god og ansvarlig forskning (NESH, 2006:5). Ethiske spørsmål er integrert i alle faser av en intervjuundersøkelse. Forarbeid og forberedelser før selve datainnhenting, under selve intervjuet og i etterarbeidet med å tolke og analysere data, og i arbeidet med å presentere funn på en måte som oppfyller kvalitetskriterier er etiske overveielser med på å påvirke kvaliteten (Kvale & Brinkmann, 2015:95; Tjora, 2017:253). Forskning må ifølge NESH (2006) sikres mot indre og ytre press, da dette kan begrense utforskningen av forskningsarbeidets mål som kan gå på tvers av økonomiske, politiske, sosiale, religiøse eller kulturelle tradisjoner. Prosjektet er meldt inn til Norsk Senter for Forskningsdata og blitt godkjent (vedlegg 1).

God og ansvarlig forskning innebærer vurderinger av uønskede og utilsiktede konsekvenser, og forskningen skal ikke bryte med lover og regler eller utgjøre en risiko for skade eller merbelastning for forskningsdeltakerne (MESH, 2006:11; Nilssen, 2012:149; Tjora,

2017:175). Dette innebærer å ivareta forskningsdeltakerne på en måte som gjør at de føler seg sett og hørt uten å bli dømt, at forskeren anonymiserer og beskriver på en måte som gjør at forskningsdeltakeren er trygg på å ikke blir gjenkjent eller være i posisjon til å bli stigmatisert. Dette prosjektet skal ikke være et talerør for forskningsdeltakerne, men prøve å vise forståelse for deres posisjon og nærme seg forskningsdataene som er hentet inn med respekt og med en tanke om å ivareta personvernet (Kvale & Brinkmann, 2015:106; Nilssen, 2012:149). Forskingen har skjedd i samsvar med grunnleggende personvern hensyn fra NESH (2006), som kan vise til at personlig integritet, privatlivets fred og ansvarlig behandling av personopplysninger er ivaretatt i samsvar med personopplysningslovens kapittel 3.

For å ivareta menneskeverdet og personvernet på en sikker måte er det undertegnet et samtykke i forbindelse med å arbeide med personopplysninger (vedlegg 2). Dette er forankret i personopplysningsloven og er meldt til personvernombud. For å behandle slike opplysninger må forskningsdeltakere samtykke til informasjonsutvekslingen, og det skal opplyses på en oversiktlig og tydelig måte om prosjektets formål, metode, risiko og mulige konsekvenser for deltakerne (NESH, 2006:14). Samtykket sikrer frivillig deltagelse, informerer om retten til å kunne trekke seg og innehar overveielser omkring hvilken og hvor mye informasjon som skal formidles, og denne avtalen er formalisert (Nilssen, 2012:146). Å ivareta konfidensialitet, anonymitet og beskyttelse av forskningsdeltakerne har vært viktige prinsipper for det forskningsetiske arbeidet (Kvale & Brinkmann, 2015: 105; Nilssen, 2012:150), og konfidensialiteten er grunnlaget for tillit mellom forskningsdeltaker og forsker. Denne ligger til grunne for oppgavens troverdighet (NESH, 2006:16).

I en kvalitativ intervjustudie vil det være naturlig å se på nærhet som en styrke (Nilssen, 2012:137) hvor det ved en minimal avstand til forskningsdeltakerne vil være rom for å forstå konteksten og forståelsen til deltakerne. Det er en reell fare for at forskerens subjektivitet har interagert med forskningsdeltakeren på en måte som kan redusere forskningsresultater, dermed prøver denne oppgaven å se flere perspektiver i intervjustettingen, og har søkt bevissthet om intervjuerens rolle i selve intervjustettingen. Det har også vært viktig å bevisstgjøre egen forforståelse og være åpen for mer diffuse elementer som også ligger til grunne (Gilje & Grimen, 1993: 164; Nilssen, 2012:139), og dermed kanskje påvirke hvilke funn man er mer tilbøyelig å vektlegge. Et viktig punkt har vært å formidle egen forforståelse på en måte som viser til en erkjennelse av at forskningen er verdiladet og påvirket av

individuelle subjektive teorier. Denne oppgaven er forsøkt å være transparent, på en slik måte hvor det etterstrebes en refleksiv objektivitet, dermed skal det være mulig for leseren å vurdere arbeidet som ligger til grunn i forskningsprosjektet (Kvale & Brinkmann, 2015: 273; Nilssen, 2012:141; Tjora, 2017:248). Ved å tilstrebe en refleksivitet i alle ledd omkring forskningsarbeidet vil det være mulig å vise til hva som er forskerens egne meninger, forståelser og tanker opp mot hvilke valg som er gjort i arbeidets validitet, reliabilitet, etikk og forskningsmessig ståsted.

3.5 Analysens rammer og gjennomføring

Å analysere data har to hensikter sier Johannesen mfl. (2010), det er å organisere dataene etter tema og å analysere og tolke informasjonen som ligger i materialet. Dette forskningsprosjektet har en fenomenologisk tilnærming, som innebærer en fortolkende måte å se dataene på. Forskningsdeltakerne, deres forståelse, og bakenforliggende mening bak utsagn danner datagrunnlaget, og meningstolkning med hermeneutiske lag muliggjør forståelse (Kvale & Brinkmann, 2015). Materialet må sees på både i enkeltdeler og som helhet, dette er hermeneutiske fortolkningsprinsipper og er en kontinuerlig prosess (Johannesen, Tufte og Christoffersen, 2010:168; Kvale & Brinkmann, 2015:230).

I denne oppgaven er det benyttet en analysering av meningsinnhold etter Malteruds fire hovedpunkter (Johannesen, Tufte og Christoffersen, 2010:171). Helhetsinntrykk og en sammenfatning av meningsinnholdet kom i gjennomføringen av intervju, i transkriberingsprosessen og ved gjennomlesning av alle transkriberte intervju da alle var ferdige. Underveis i intervjuet ble det ved et par tilfeller nødvendig å stoppe forskningsdeltakere for å komme tilbake til det opprinnelige spørsmålet, og det ble også en anledning hvor forskningsdeltakeren gjentok samme innhold og det var nødvendig å gå videre i intervjuguiden. Under transkriberingen ble noe informasjon tatt bort, i form av gjentakelser og informasjon utenfor tema. Dette sammenfatter meningsinnholdet. Videre ble det brukt koder i de transkriberte dokumentene for å påvise meningsbærende informasjon, og disse kodene ble utgangspunktet i utformingen av de tre kategoriene. Ved å ta ut den meningsbærende dataen for å utvikle mer abstrakte kategorier å sortere materialet så foregår det en kondensering, hvor materialet blir redusert og strukturert (Kvale & Brinkmann, 2015:226). Sammenfatningen handler om at det må være samsvar i inntrykket som formidles i det bearbejdede materialet som i det opprinnelige.

Å gå gjennom transkriberte intervju, å lete etter meningsbærende utsagn, og å finne meningene forskningsdeltakerne formidler handler om tingliggjøring av det subjektive skriver Kvale & Brinkmann (2015:144). De viser til at en styrke i intervjumetoden ligger i ulike fortolkere som konstruerer ulike meninger, og at det er de deskriptive nyansene som er med å skape meningsinnholdet. Johannesen, Tufte og Christoffersen (2010:163) peker på fordelene med at det er samme person som både samler inn og analyserer data da forskerens forforståelse sammen med teorier og hypoteser danner et viktig utgangspunkt. Ved at det er forskeren selv som transkriberer så foregår en viktig del av analyseprosessen allerede her. De opprinnelige tankene forskeren fikk under intervjusettingen får nye vinklinger, ideer til kodinger og ord eller setninger som gjentar seg vil bli synlige, og forskeren blir veldig godt kjent med materialet sitt (Nilssen, 2012:47).

I denne analyseprosessen er de ulike meningsutsagnene sortert i tre kategorier og det ble benyttet tabell som hjelpemiddel for å få oversikt over mengde data i de ulike kategoriene og for å få en dypere innsikt i kategoriens budskap (Johannesen, Tufte og Christoffersen, 2010:171; Nilssen, 2012:82). Ved å se tilbake på intervjuguiden og forforståelsen som ligger til grunne for den sin utforming kan de trekkes noen likheter til denne forskningens tre hovedtemaer hvor det i guiden grovt er delt inn i «relasjoner», «utfordrende atferd» og «samarbeid», mens dataene gjennom analyseprosessen i denne forskningen har endt opp i «trygghet», «bevissthet» og «samarbeid». Forhåndsdefinerte kategorier kan være en fallgrube, og det ble viktig å se bort i fra intervjuenes tematiske inndeling for å finne gjennomgående meningsutsagn i analyseprosessen (Johannesen, Tufte og Christoffersen, 2010:166).

4.0 Presentasjon av funn og drøfting

Dette kapittelet er tredelt og presenterer og drøfter funnene i tre kategorier som kommer fra analysen: trygghet, bevissthet og samarbeid. Kategoriene er dannet ut fra analysering av forskningsdeltakernes svar i intervjuprosessene. Det er forskningsdeltakernes utsagn og sitater som blir brukt som overskrift og en innledning til hver del. På denne måten blir forskningsdeltakerne veldig synlige som bidragsyttere og det er deres ord som i større grad viser hva kapittelets tre temaer er arbeidet ut fra. Hver kategori har tre underkategorier for å kunne spesifisere funn, og på en tydelig måte vise til ulike aspekter ved hvert enkelttema.

I arbeidet med å analysere ble det tidlig dannet hovedkategorier gjennom koding av forskningsdeltakernes utsagn. De tre største samlingene av koder er i dette kapittelet presentert som funn og blir drøftet gjennom å bli satt i sammenheng med teori og forskning underveis. Ved å samle funn og drøfting er det brukt tydelige kategorier og underkategorier for å sette fokus på hva som er funn og hvordan disse er belyst. Dette for å få til en strukturert framstilling av materialet uten å vise til funn i eget kapittel. Gjennom å velge bort et eget kapittel for funn til fordel for å drøfte underveis legger denne masteroppgaven til rette for en sammenfattende framstilling av forskningsdeltakernes data i sammenheng med aktuell teori og gir en mer helhetlig leseropplevelse.

4.1 Trygghet: «Det er itj omsorg før den du gir det te e i stand te å ta den imot»

Trygghet blir lagt som grunnstein i tilknytningsteori, sett på som et grunnleggende psykisk behov (Brandtzæg m. fl, 2014; Drugli, 2012; Moen, 2016) og ble av pedagogene i dette forskningsarbeidet stadig referert til gjennom å snakke om nærhet, tillit og å være til å stole på. Rammeplan for barnehagen (2017) beskriver trygghet som et behov som skal bli møtt, og som en forutsetning for å utøve omsorg. Gjennom analyse av intervjuene ble de tre underkategoriene til trygghet framtrede: å kunne skape trygghet, at trygghet krever nærhet og tid, og at det er viktig å få til en trygghetsfølelse på tvers av ansatte og avdeling.

4.1.1 Være en voksen som kan å skape trygghet

Gjennom å føle trygghet kan enkeltbarn ha mulighet til å være i toleransevinduet og skape evnen å stå i relasjoner. Å være i en trygg relasjon vil være en forutsetning for å motta omsorg. Trygge relasjoner er en forutsetning for å utvikle positive indre arbeidsmodeller og for å utforske miljø (Drugli, 2013:121). I intervjuene kom forskningsdeltakerne stadig tilbake

til hvordan det var pedagogens ansvar å skape relasjoner hvor de kunne utøve omsorg. Det ble vist til hvordan det var nødvendig å bli kjent, og ha kunnskap nok omkring tilknytning for å kunne arbeide målrettet når det oppstod utfordringer, og det ble vist til «Trygghets sirkelen» som kunnskapsbase. Kapittelets tema er veldig beskrivende for alle de tre pedagogenes holdning for hva en relasjon skal inneholde.

«Det e itj omsorg før den du gir det te e i stand te å ta den imot»

Dette sitatet rommer pedagogens egne forventninger til å kunne utøve omsorg, de lovpålagte arbeidsoppgavene og det sier noe om at det ikke kommer av seg selv. For å kunne komme i posisjon og utøve «riktig» omsorg vil det være relevant å se barnet ut ifra en tilknytningsmodell som trygghets sirkelen. Der kan pedagogene i forskjellige situasjoner plassere barnet øverst, nederst eller ikke på sirkelen i det hele tatt for å bedre forstå hva barnet trenger på tross av fysisk og verbalt uttrykk (Brandtzæg m. fl, 2014). Alle har et mangfold av indre arbeidsmodeller som kan være veldig sammensatte, har med erfaringer fra trygge og utrygge relasjoner, trygge og utrygge samspill. Dette gjør at et barns uttrykk må vurderes ut fra en større sosial sammenheng og kontekst, for å kunne konkludere og plassere barnet (Wennerberg, 2015:81). En utagerende atferd i form av å slå vil være et signal som tolkes, og pedagogene som arbeider med barnet bær etterstrebe å være i en posisjon hvor de kan se barnet bak atferden, og kunne sette atferden i sammenheng med barnets omgivelser. Når dette er mulig vil det være med å legge grunnlaget for å skape trygge rammer og legge til rette for en relasjon med barnet.

Pedagogene kom stadig tilbake til at som ansatt i barnehage behøver å arbeide ut fra barnets premisser, og tilstedeværelsen må være oppriktig. Tholin (2003:43) setter dette i sammenheng med omsorgsfulle relasjoner til barn. Den utøvende part må være grunnleggende engasjert, vise empati og sensitivitet i samspillet, og vite når det er riktig med tettere kontakt eller når det er mest riktig med distanse (Drugli, 2012). Under intervjuene beskrev forskningsdeltakerne dette gjennom å konkretisere tankene de hadde omkring hvordan de la til rette for trygg tilknytning:

«En genuin interesse må først vârrå te stede, så du skaffe dæ den informasjon om ungen som du treng for å vis den at æ kjenne dæ, eller æ vil bli kjennt med dæ.»

I dette sitatet viser pedagogen til hvilken følelse som ønskes formidlet til barnet, og at det krever et arbeid for å kunne formidle. Måten denne følelsen skal bli formidlet vil være preget av alt fra hvordan pedagogen er som person, hvordan forskjellige barn krever forskjellige typer tilnærming og tilstedeværelse i relasjonene, og i hvilke konkrete settinger disse relasjonene foregår. Relasjonene eksisterer mellom mennesker, og det er viktig å ta med i beregningen hvordan alle mennesker er forskjellige, har ulik grad av sentimentalitet i omsorgen, og arbeider med pedagogisk nærvær ulikt. Faglig, didaktisk og yrkesetisk kompetanse vil sammen utgjøre kvaliteten på omsorgen, og den vil alltid være kontekstavhengig, skriver Tholin (2003:46) og viser til at de ulike sidene av en relasjon stadig må vurderes og revurderes, og er i stadig utvikling.

Et barns atferd blir regulert i nære relasjoner, og det er gjennom indre arbeidsmodeller barnet utvikler tilknytningsmønstre. Evnen til mentalisering sammen med hvordan omsorgspersonen utøver omsorg utgjør arbeidsmodellene, som er et ikke-bevisst instrument som bestemmer hvordan individet tolker og forstår sitt sosiale miljø (Wennerberg, 2015:80). Selvet blir påvirket av oppfattelsen av seg selv som akseptabel eller uakseptabel i tilknytningspersoners øyne. Evnen til selvregulering og styrt oppmerksomhet vil utvikles i trygge samspill, og vil i økende grad være i stand til å fastholde indre forestillingsbilder uten å bli styrt av egne emosjoner. Med en større kapasitet til å fastholde eget indre kommer en evne til å lage seg forestillinger om andres indre verden (Sørli og Kreyberg, 2013). Ved å bruke trygghetssirkelen som redskap er det mulig å tolke og forstå barnet i sitt sosiale miljø. Å plassere barnet på sirkelen hjelper ansatte å forstå enkeltbarnets behov. Med en større forståelse er det mulig å sammen med barnet sette ord på hva som foregår på et emosjonelt plan, og dermed hjelpe barnet å utvikle en større forståelse og toleranse over seg selv. Alle tre pedagogene i dette forskningsprosjektet uttrykte veldig konkret hvordan de arbeidet med å være tilgjengelige for dette, slik som i dette sitatet:

«Du e ned på kne, på demmers nivå, ha ein dialog der æ prate med og ikke te, og ikke alltid så my ord, men et fang.»

Pedagogene snakker om trygghet som et fundament i de fleste valg i hverdagen sin, det er bakgrunnen for å være på golvet i barnas høyde. Det er bakgrunnen for at de ikke drar på lange turer i starten av barnehageåret. Det er tanken bak å bruke ansatte fra andre avdelinger

som vikar når det er mulig, og det er holdningen til trygghet som styrer synet på foreldrene som en ressurs. Ved å arbeide veldig målrettet med tilknytning, at barnet skal være trygt, kan den ansatte bruke sin posisjon til å utøve omsorg, veilede og støtte barnet i hverdagen. Som profesjonell ansatt må man ha tilstrekkelig med kunnskap omkring alt som kan hindre læring, utvikling og sosial utfoldelse (Kinge, 2009:58). De må rett og slett kunne møte barnet i dets behov, og må dermed være tilgjengelig. Empiriske studier har vist til at barn med trygg tilknytning viser en bedre evne til mentalisering på tester. Dette antas å komme av at trygge tilknytningsrelasjoner etablerer gode forutsetninger for å utforske det indre mentale jeget (Wennerberg, 2015:66). Dette indikerer viktigheten av å arbeide mot å skape og ivareta trygge tilknytningsrelasjoner.

4.1.2 Å skape trygghet krever nærhet og tid

Gjennom å ha tid til å være sammen og å kommunisere med barn, vil det være rom for å arbeide relasjonelt. Forskningsdeltakerne forteller om samspillet muligheter og begrensninger gjennom utfordringer med å ha nok tid til å være nær, og reflekterer med dette over sin rolle som tilrettelegger og sin egen kunnskap (Linder, 2019:45). Å kunne være den viktige voksne i møte med barn er den ansvarsfulle pedagogens ansvar, og er hva pedagogene i dette forskningsarbeidet uttrykker å etterstrebe. For å komme i posisjon til å utøve omsorg i trygge tilknytningsrelasjoner er det to faktorer som spesielt blir trukket fram, å være tilgjengelig gjennom å være nært fysisk og at den ansatte må ha tid til barnet på barnets premisser. Forskningsdeltakerne uttrykker dette blant annet gjennom følgende sitater:

«Å vårrå nert, og ha tid te å vårrå nert den ungen – det e den største utfordringa»

«Det må vårrå tilstedeværelse, man må vårrå ein ansatt eller voksen som ungen møte my, og som ungen føle e te å stol på.»

Forskningsdeltakernes utsagn kan relateres til Bowlby som sier at barnet i tillegg til et grunnleggende behov for en fysisk nærværende tilknytningsperson, trenger at denne er psykologisk tilgjengelig. Tilknytningspersonen må være villig og ha evne til å bevare barnets følelsesmessige behov (Wennerberg, 2015:116). Utsagnene vektlegger både fysisk og psykisk nærhet, og beskriver det som utfordringer. Det er krevende å finne tid når man skal forholde seg til en stor gruppe barn, når det er pedagogiske opplegg og fysiske gjøremål som skal gjennomføres og det skal avvikles møter og pauser. Brandtzæg mfl. (2013) skriver om trygghetsirkelen at det krever tid og nærhet både fysisk og psykisk for å kunne se barnet og

tolke dets væremåte og handlinger ut ifra sirkelen. Å være de trygge hendene krever voksne som kommer seg, og holder seg, i en posisjon hvor det kjenner og forstår barnet og dets behov, selv i en større gruppe med flere overveiende arbeidsoppgaver.

Å være nær, og å ha tid til å være tilgjengelig handler i en hektisk barnehagehverdag om harde prioriteringer og bevisste valg. Pedagogene beskriver det som «den største utfordringen». Dette blir utbrodert i svarene til pedagogene hvor det pekes på mange andre konkrete arbeidsoppgaver og antallet barn per voksen. Det vil alltid være kontorarbeid og forefallende småting som alltid kan komme i veien om prioriteringen ikke er «å være sammen med barna». Det er vanskelig å prioritere enkeltbarn som kanskje trenger en voksen til å støtte inn i leken eller det barnet som ser ut til å ha en litt dårlig dag og kunne hatt godt av en-til-en tid eller en litt mindre gruppe når det er en større gruppe med barn som skal følges opp. Spesielt i perioder med mye sykdom og vikarer beskrives dette som utfordrende. Slike perioder vil virke ekstra belastende for barn som viser en utfordrende atferd, da det er disse enkeltindividene som ikke står stødig i trygge relasjoner. De vil kanskje raskere havne utenfor toleransevinduet og behøve nærhet i form av trygge relasjoner som har tid. Nærvær er en forutsetning for å utvikle et godt samspill, og det er i samspill med trygge tilknytningspersoner mennesker utvikler sin evne til mentalisering. Wennerberg (2015:47) skriver om hvordan nærhet er verdifullt i seg selv og gir mennesket et velbehag, og poengterer videre hvordan mennesker ikke kan overleve uten fysisk og psykisk nærhet.

Gjennom utgreiinger omkring å være nær og ha tid til å skape relasjoner med enkeltbarnet i barnegruppen kommer pedagogene stadig tilbake til å ha tid nok til å være på forskudd, å komme i forkant av utfordrende situasjoner. Ved å være tilstede og kjenne enkeltbarn og barnegruppen godt, beskriver forskningsdeltakerne at en kan være i forkant til å forutse, avverge og sette inn tiltak før det oppstår uheldige situasjoner. Fagpersoner i barnehagen opererer som verktøyet i selvutvikling og følelsesregulering for enkeltbarnet, og det forutsettes en relasjon for å utføre arbeidet (Kinge, 2015:29). Ved å være forberedt og tilgjengelig når situasjonen oppstår har den ansatte mulighet til å påvirke og i mange tilfeller kontrollere situasjonen som kommer i en bestemt retning. En mer positiv retning. Hvis den ansatte kommer i etterkant av situasjonen vil ikke den ansatte kunne gjøre noe annet enn å påvirke ettervirkningene av situasjonen. Det forutsettes å kunne bruke tid, for å få oversikt og

ta grep, ivareta involverte barn på en god måte og å vite at resten av barnegruppen blir fulgt opp om enkeltbarn behøver hele oppmerksomheten (Brandtzæg mfl., 2014; Linder 2019).

4.1.3 Trygghet på tvers av ansatte

Ansatte i barnehage vil etterstrebe å skape trygghet og dette krever sensitivitet i samspillet med barn. For å få til en sensitivitet og trygghet på tvers av ansattgrupper i en barnehage vil det være avgjørende å kunne tolke og reflektere omkring arbeidsmetoder underveis og som større evalueringer. Etisk omsorg i praksis vil innebære å se barnet, bedømme meddelelsen og vurdere hvilke handlinger dette skal resultere i, deretter kommer barnets opplevelse av omsorgen som skal være mottatt. Omsorgsutøveren må kunne plukke opp små og store tegn, utsagn, tolke og sette i sammenheng for å kunne konkludere med om omsorgen oppleves som meningsfull (Tholin, 2003:142). Dette er en prosess hver enkelt som arbeider i barnehagen bør utøve og reflektere rundt, og det er viktig å gjøre dette sammen. Forskjellige mennesker vil se, tolke og konkludere ulikt. For enkeltbarnets beste vil det være at alle de ansvarlige voksne det omgås i barnehagen, sammen reflekterer for å komme fram til best mulig arbeidsmetode. Dette viser også til viktigheten av felles regler og normer, felles ansvarsfølelse og felles grunnleggende arbeidsmetode på tvers av ansatte og avdelinger innad i en barnehage. Felles tydelige normer og arbeidsmetode vil skape trygge rammer for enkeltbarn, og være en forutsetning for å være i toleransevinduet.

Forskningsdeltakerne kom stadig tilbake til hvordan alle hadde ansvar, og alle barn skulle være like viktige for alle ansatte. Barn som er ekstra sårbare vil, ifølge forskningsdeltakerne, i større grad ha behov for tydelige rammer og bli møtt med felles tankegang på tvers av hvilke ansatte som er på arbeid og som er i nærheten. Barn som viser en utfordrende atferd er sårbare barn, som har behov for hender som kan holde de følelsesmessig og skape trygge rammer (Brandtzæg mfl., 2014). Som pedagog med ansvar for pedagogisk innhold på egen avdeling, og ofte den ansatte som tar seg av foreldresamtaler og møtevirksomhet på vegne av barnehagen, blir det ekstra viktig å kjenne på at hele barnehagen arbeider mot felles mål. Det blir viktig å kunne stå for det man formidler, og det er avgjørende å kjenne denne fellesskapsfølelsen for å være trygg i møtet og skapelsen av relasjoner med for eksempel foreldre. Dette sitatet viser hvordan pedagogen er avhengig av å kunne formidle på vegne av hele barnehagen:

«Tillit. At foreldran kan stol på mæ, og også barnehagen som helhet. Som æ som pedagog står for. Heile avdelinga, heile huset eller ledern eller dem man samarbeide med.»

Drugli (2012) peker på god ledelse av gruppen, struktur, regler, gode beskjeder og samstemthet i hvordan å takle negativ atferd i sammenheng med å fremme positive relasjoner. Slike konkrete følgesnorer kan fungere om hele avdelingen og hele barnehagen har en felles forståelse omkring hva det innebærer. Det vil skape enkle regler og trygge rammer for barn å være i. Når hverdagen er oversiktlig og «enkel» å forholde seg til behøver ikke barnet å bruke unødvendig energi på å finne grensene, være usikker på hva skjer om jeg søler med vann denne dagen og lure på hvilke emosjonelle reaksjoner ansatte vil agere på i møtet med dem. Berg-Nielsen (2014) mener en trygg eller utrygg tilknytning til en voksen kan mildne eller forsterke effekten av uheldige miljøfaktorer i barnets utvikling. Forskning peker også på hvordan barn med tidlig negativ emosjonsregulering er de som har størst profitt av en barnehage med god kvalitet, og blir mest påvirket om barnehagens kvalitet ikke er tilfredsstillende (Pluess & Belsky, 2009). Hele barnehagen bør arbeide sammen for å skape trygge tilknytningsrelasjoner som kan påvirke enkeltbarn i en positiv retning.

4.2 Bevissthet: «Det e vi som må gjør grepan»

Forskningsdeltakerne kom gjennom intervjuprosessen med henvisninger til å være seg selv bevisst. Disse henvisningene kom i sammenheng med å skape trygge tilknytningsrelasjoner, til å være i foreldresamarbeid og hvordan en som profesjonell må forholde seg til andre. Bevisstheten viser til å være oppmerksom å kunne reflektere rundt de ulike sidene ved seg selv, situasjoner og hendelser som oppstår, og vil være i nær sammenheng med evnen til å mentalisere. Ved å holde ansvarsfokuset gjennom bevissthet mot seg selv indikerer forskningsdeltakerne hvor ansvaret ligger. Det er som en forskningsdeltaker uttaler «det e vi som må gjør grepan». Det er ikke enkeltbarn som skal gjøre en jobb, det er de ansvarlige ansatte som må ta ansvar. De skal forstå hvorfor et barn viser en spesiell type atferd, kunne legge til rette for alternative atferdsmønstre og kunne veilede barnet i emosjonene det står i.

4.2.1 Bevissthet over hvor viktig rolle man har

Å være bevisst de mange ulike rollene en ansatt spiller for de mange ulike individene man er i kontakt med i en barnehagehverdag utmerker seg som et viktig moment. Spesielt rollen som den trygge havn og en tilknyttet voksen for alle barn synes å være viktig:

«Reaksjona og væremåte te den eine ungen handle om kolles dem anner ungan ska oppfatt den eine og. Min relasjon te den ungen bli så viktig for den sin inkludering i barnegruppa.»

Pedagogene ser sin ansvarsrolle og vet hvordan de kan påvirke og legge til rette for relasjoner der de kanskje ikke kommer naturlig. Enkeltbarn vil kunne trenge veiledning, støtte og trygge omgivelser for å få til å være i relasjoner med andre, og har behov for en trygg relasjon til en voksen for å i det hele tatt kunne være i toleransevinduet. Ved å ta ansvar og bruke kunnskap om enkeltbarnet og relasjonene i barnegruppa kan pedagogen velge ut noen strategier som kan være med å bygge relasjoner (Brandtzæg mfl., 2015).

Pedagogene snakker om å være oppriktig og at holdninger og tanker må være ektefølt. Det går ikke å late som om en liker et menneske og vil det vel. Er det ikke genuint og ektefølt vil det skape usikkerhet og forvirring hos den andre på grunn av dobbeltkommunikasjon. En forsvinnende liten del av kommunikasjonen mennesker utøver er verbal, noe som betyr at det non-verbale uttrykket er det som blir fanget opp og hva som blir «lyttet» til (Kinge, 2009:84). Det må dermed være en bevissthet omkring emosjoner, hvorfor de kommer og hvordan de kan håndteres, da dette i stor grad påvirker hvordan et barn føler seg sett og møtt i sine behov.

En av forskningsdeltakerne beskrev hvordan å snakke om hvor nært alle har enkeltbarn på avdelingsmøte ville endre alle ansattes måte å møte det aktuelle barnet på, både bevisst og ubevisst. Gjennom bevissthet vil det fort bli en endring, gjennom at barnet får flere positive blikk, kommentarer eller invitasjoner inn i lek. Ved å bli bevisst egne relasjoner så kan enkeltbarn få en helt ny hverdag. Ved å i felleskap løfte fram enkeltbarnet, hevder pedagogen, at bevisstheten vil kunne føre til både bevisste og ubevisste endringer som kan skape store ringvirkninger for enkeltbarnet. Når vi utforsker, regulerer og forstår utøves en mentalisert affektivitet. Ved å reflektere sammen med andre gjennom å legge merke til egne følelser, sammen utforske og reflektere kan ny mening avdekkes og skapes (Wennerberg, 2015:69).

Den nye meningen kan skape en bevisst og ubevisst endring i holdning, noe som vil vises gjennom enkeltmenneskets utførelse av arbeidsoppgaver. Holdninger vil påvirke hvordan enkeltmennesket forholder seg til egen profesjonalitet, egne feil og egne mangler sier forskningsdeltakerne. En uttrykker seg slik:

«Bevissthet rundt koss vi prate og oppføre oss e sentralt, for det kan glipp, at man ikke klare å vårrå så profesjonell at det kan vises læl.»

For å kunne hjelpe enkeltbarn og barnegruppen generelt må pedagogen være i stand til å gjøre grep og ta tak der det trengs. For å være i stand må den ansatte kjenne og tolke barnet så godt at en kan se om det er i en trygg relasjon og om det er i toleransevinduet. Det er viktig å ha verktøy og relasjonen i bunn til å kunne hjelpe barnet inn i vinduet om det er hypo- eller hyperaktivert. (Braarud & Nordanger, 2011). Den voksne har et ansvar for å være med å legge til rette, skape og opprettholde gode relasjoner for å kunne være med å påvirke enkeltbarn positivt (Drugli, 2012; Federici & Skaalvik, 2013). Den trygge voksne vil i barnehagen være omsorgspersonen i form av en ansatt barnet navigerer ut ifra (Brandtzæg, 2015) og det vil være viktig i en likestilt relasjon å være engasjert og nær nok til å kunne utøve støtte.

4.2.2 Å bli bevisst eget menneskesyn/bagasje

Alle individer bærer med seg personlige opplevelser, erfaringer og utfordringer fra oppvekst og livet generelt. Disse er med å påvirke hvilke valg, både bevisst og ubevisst, som blir tatt og vil være med å forme menneskesynet. Gjennom hele livet er det mentalisering som hjelper individet med orientering og utforskning i det indre jeget, og kan sette dette i sammenheng med og i forståelse av miljøet og samfunnet rundt skriver Wennerberg (2015:69). Evnen til mentalisering og å kunne reflektere omkring egne emosjoner og følelsesstyrte handlinger vil være avgjørende for om en pedagog klarer å skape trygge relasjoner og arbeide godt med alle barn de møter i arbeidet sitt. Pedagogene som ble intervjuet i dette forskningsprosjektet var klare på dette punktet:

«Man må få et bevisst forhold te sine egne reaksjona.»

Egen bagasje, egen oppvekst og egne erfaringer vil påvirke hvordan enkeltmennesket forholder seg i relasjoner med andre. Ved å være bevisst egne emosjoner og handlingsmønster kan enkeltmennesket på en bedre måte takle eventuelle overveldende, utfordrende eller

unntvikenle følelser når de kommer uten å blande de inn i tolkningen av andre. Utvikling av egen relasjonskompetanse innebærer konstant årvåkenhet omkring egen væremåte, egne holdninger, reaksjoner og kommunikasjon. Refleksjon og selvrefleksjon er en forutsetning for å kunne skille mellom egne og andres følelser (Kinge, 2009:63).

Forskningsdeltagerne er veldig klare på hvordan relasjonene er pedagogens ansvar, og at barnet ikke skal tillegges skyld eller mening for en eventuell negativ og utagerende atferd. Det er den voksne som må endre atferd for å hjelpe et barn med å finne nye og alternative atferdsmønstre, hjelpe barnet å forstå og håndtere egne emosjoner og legge til rette for positive opplevelser. Omsorgsarbeidere må kontinuerlig være yrkesetisk bevisst og ha kunnskap om de etiske forpliktelsene og det etiske ansvaret overfor mottakeren (Tholin, 2003:88). Det er den profesjonelle omsorgsutøveren som skal gjøre grepene og holde ansvaret for relasjonen, kommunikasjonen og samarbeidets kvaliteter. Disse faktorene er mindre målbare enn fagteoretisk kunnskap og teoretiske ferdigheter, dermed vil bevisst prioritering være viktig. Å utvikle refleksjon og kunne evaluere holdninger og væremåte vil bli en forutsetning for kvalitet (Kinge, 2009). Dette er høyere kompetansenivåer i SOLO-taksonomien som innebærer å forklare, vurdere og fortolke fenomener fremfor å gjengi og benevne som viser et lavere kunnskapsnivå (Linder, 2019:45).

Å bli bevisst egne holdninger, emosjoner og evne til mentalisering vil også kreve en tilknytning til omgivelsene og et rom for å formidle indre opplevelser. Emosjoner kan være utfordrende og når man står midt i en situasjon og skal handle raskt og intuitivt vil det være avgjørende å være bevisst eget etiske ståsted skriver Tholin (2003:116). Kan man være bevisst egen kapasitet på den måten vil det være lettere å være sterk og formidle følelsene sine. Pedagogene snakker gjennomgående om dette:

«være modi nok te å sei at «no går æ varm»

Verdier og normer er fundamentet for uttrykte holdninger og synlige handlinger hos en reflektert omsorgsarbeider (Tholin, 2003), og ved å være i kontakt med egne emosjoner er det lettere å håndtere andres. En voksen vil ikke klare å holde et barn sine følelsesmessige uttrykk om den voksne selv ikke klarer å være i sine egne emosjoner (Brandtzæg m. fl, 2015).

Mennesker har et sterkt iboende behov for å forstå hendelser, det er en trygghet i form av en forutsetning for å kunne planlegge og utvikle strategier (Kvelling, 2010:158). Engstelse og bekymring vil ta mindre negativ tankevirksomhet hos mennesker som ser seg selv som aktør i

eget liv, som forstår hva som skjer rundt seg og klarer å kommunisere sine behov til de rundt seg (Befring & Tangen, 2012:157). Voksne som klarer å sette ord på egne opplevelser, handlinger, valg og følelser vil kunne framstå som tydelige og trygge. Det åpner opp for samtale om disse temaene blant kollegaer og til barnegruppen i barnehagen. Ved å ta opp det som kanskje kan være vanskelige tema vil det åpne for refleksjoner og nye innspill som kan være med på å skape nye og bedre forståelse.

4.2.3 Møte foreldrene bevisst

Det er ikke nok å arbeide aktivt opp mot enkeltbarn på generelt grunnlag og spesielt ikke når det oppstår utfordrende situasjoner. Ansatte i barnehage må bevisst møte foreldrene med intensjon om å skape gode relasjoner og mulighet for samarbeid (Drugli, 2013:144; Kinge, 2015:72). I dette forskningsprosjektet var alle pedagogene like engasjerte og tydelige i påstander omkring hvor viktig foreldresamarbeidet er for relasjonen til enkeltbarnet. Det framheves hvordan relasjonen til foreldrene må bygges fra dag en og hvordan denne relasjonen er grunnlaget for relasjonen ansatte i barnehagen får til å skape med enkeltbarnet. En pedagog beskriver måten disse relasjonene virker inn på hverandre slik:

«Det e ein runddans.»

Forskningsdeltakerne arbeider bevisst og kontinuerlig med å skape og opprettholde gode relasjoner til foreldre, som en del av relasjonsarbeidet med enkeltbarnet. En pedagog sier at det «som regel ganske lett å kom på bølgelengde». Dette henger sammen med å bygge relasjoner i fredstid, å være i forkant, å kunne legge grunnlaget for en god relasjon slik at den ligger i bunn om det skulle oppstå utfordringer. Enkeltbarn som viser en utagerende atferd i form av å slå kan skape situasjoner som er svært krevende for foreldre å forholde seg til, og det vil være enda vanskeligere for barnehagen å komme til for å arbeide sammen med foreldrene. Alle menneskene rundt enkeltbarn vil utgjøre et økologisk system hvor alle parter er med å forme hverandre. Bronfenbrenner sier noe om at alle nivåene av et menneske sitt økologiske system henger sammen og vil påvirke alle sider av oppvekstmiljøet (Tetzchner, 2012), og dette er viktig å ta med seg i arbeidet med enkeltbarn. Som profesjonell voksen i barnehagen må en ha foreldrene med på lag, og det må være en gjensidig tillit til at alle vil enkeltbarnets beste.

I intervjuene henvises det til at barnehagen må skape de gode relasjonene og være på banen med en gang og før eventuelle utfordringer kommer. Det er spesielt i utfordrende situasjoner, hvor kanskje hjem og barnehage er uenige at dette blir særdeles førende for hvordan den videre relasjonen utvikler seg. Når foreldre trekkes aktivt inn i uformelle samarbeid omkring barnet legges et godt grunnlag for videre dialog og hvordan samarbeidsklimaet blir videre. Felles rutiner for hele barnehagen og alle foreldre, refleksjon over holdninger, planer og tidlig start, og avklarte forventninger vil styre om det blir en positiv kontakt og åpen kommunikasjon (Johannesen og Mikkelsen, 2015:65-68). Spesielt om det oppstår utfordringer vil det være avgjørende. Det handler om å forholde seg til den andre med en ydmyk nysgjerrighet sier Kinge (2009:63), å oppnå tillit og komme i posisjon til å kunne gi meningsfull støtte og hjelp i tråd med behov. Målet vil være å frigi dens egne ressurser til vekst og positiv utvikling. En av forskningsdeltakerne formulerer seg slik:

«Ulike familia, og ulike foreldre, ofte e det familia som har mang risikofaktora, og da e det jo mang hensyn å ta, å vårrå litt ydmyk i måten å bli kjent med familian på. Å ikke hæv sæ over»

Pedagogen er veldig bevisst sin profesjonelle rolle og er opptatt av å ivareta hver enkelt familie generelt og enkelte foreldre spesielt. Det blir pekt på i alle intervjuer hvordan aleneforeldre kan kjenne på ekstra usikkerhet, og hvordan det vil være naturlig å innlemme disse ekstra for å sikre seg deres tilhørighetsfølelse og at de tør å møte opp i det som kan føles som utrygge settinger. Ved å skape en trygg arena i barnehagen vil det for foresatte være lagt bedre til rette for å skape og være i relasjoner, noe som er nødvendig for foreldre for å kunne være en del av barnets barnehagehverdag. Utrygge foreldre vil nok også kjenne på en ekstra belastning om det oppstår utfordringer med barnet sitt, slik som en utagerende atferd vil være.

Det blir vektlagt av forskningsdeltakerne hvor viktig det er at foreldrene er trygge nok til å tørre å stole på hele barnehagen, selv når det er vanskelige situasjoner som kommer opp. Det er fokus på at foreldrene må stole på det går å samarbeide, og at barnehagen står samlet i støtten og involveringen rundt enkeltbarn som trenger ekstra oppfølging. Pedagogen fronter hele barnehagen i sin relasjon med foreldrene. Å involvere egne følelser kan i enkelte tilfeller være profesjonelt og til gagn, dette for å trygge, skape allianse, bygge troverdighet og tydeliggjøre egen rolle (Kinge, 2009:103). Det er viktig å være tilstede med seg selv i kontakt med andre, men også huske sin profesjonelle tilknytning. Som profesjonell part må ansatte i

barnehagen holde et større ansvar for å bevare og styrke samspillet. Pedagogens eget syn på egen rolle vil være avgjørende og ha definisjonsmakt på hvordan en relasjon vil utvikle seg (Kinge, 2009:87).

4.3 Samarbeid: «Det e vi som barnehage som jobbe sammen»

Ordet samarbeid går igjen godt over et tjuetalls steder i rammeplanen for barnehager (2017), og blir stadig referert til i forbindelse med foreldre, mellom ansatte og mellom ulike hjelpeinstanser. Gjennom analyseprosessen var det stadig meningsbærende utsagn som viste til hvordan pedagogene aktivt la til rette for samarbeid, både innad på avdeling og i hele barnehagen, med foreldre og med andre instanser. Dette og mange refleksjoner omkring hvordan man kan samarbeide godt og hvordan organisasjonens kultur påvirker miljøet ble løftet fram som fokusområde og danner naturlige underkategorier.

4.3.1 En samarbeidende barnehage

Egelund og Tetler (2009) mener at en inkluderende praksis ikke vil være inkluderende før hele skolens personale utvikler en inkluderende kultur, der alle kjenner til de ideene som utgjør en inkluderende praksis. Samme prinsipp blir gjeldende i annet systematisk arbeid i en institusjon. Hele barnehagen må arbeide sammen med å skape trygge tilknytningsrelasjoner. Hele institusjonen som felleskap har ansvar for inkludering, fellesskapsfølelse hos alle barn og å trygge enkeltindividet (Hausstätter, 2012:146). Dette krever systematisk og bevisst arbeid som forskningsdeltakerne beskriver at de arbeider med hver dag både bevisst og ubevisst. De beskriver møter på avdeling, for personalet, småstunder de har å avse hvor de kan utveksle tanker, og få mulighet til å reflektere sammen og legge strategier. De behøver å kartlegge hvilke barn som oppleves som nære, hvilke som er vanskelig å plassere på trygghetssirkelen, om alle barna opplever å være i trygge relasjoner med en ansatt eller om det er enkeltbarn som viser til utfordringer gjennom en utagerende atferd. Barn som havner utenfor sirkelen, eller viser en utagerende atferd vil behøve videre kartlegging for å kunne stadfeste hvilke ansatte som er i posisjon til å utøve omsorg (Brandtzæg mfl., 2014). Gjennom intervjuene oppleves et systematisk arbeid med å kartlegge at alle barn blir sett, om ikke at alle barn blir sett av alle ansatte, men at alle blir sett av noen. Kapasiteten til den enkelte ansatte i en barnehagehverdag hvor bemanningen er 18 barn i alderen 3-6 år på tre ansatte kan oppleves som utfordrende når det kommer til å se absolutt alle. God kommunikasjon og

samarbeid for å sikre at alle barna på avdelingen har noen som de er i en trygg relasjon med, som har hender som holder dem blir dermed viktig.

Det er i intervjuprosessen kommet fram at å bruke tid til å snakke om og reflektere sammen er grunnleggende for å kunne arbeide helhetlig. For at en avdeling skal fungere og kunne se og følge opp alle barna de har ansvar for i barnehagehverdagen kreves det kommunikasjon og noen verktøy som kan være med å sette ord på eller synliggjøre ulike barns ulike behov. Utvikling skjer gjennom å vurdere ulike sider av utførelsen av arbeidet skriver Tholin (2003:145), dette krever at arbeidsplassen utarbeider systematiske metoder eller systemer som bidrar til kvalitetssikring i tillegg til den enkeltes egne utvikling av kompetanse og etisk refleksjon. Et viktig moment i arbeidet ansatte gjør sammen er også refleksjonene omkring verdier og menneskesyn. Verdistandpunktet til en arbeidsplass vil påvirke individene, og gjennom refleksjon og etiske overveielser preger det på hvilken måte brukerne av tilbudet blir møtt (Tholin, 2003).

Under intervjuprosessen blir det også vist til hvor viktig det er med støtte fra ledelsen, og det blir uttrykt at det har alt å si at «døra e åpen», slik at lederen føles tilgjengelig. Begrunnelsene for å trenge støtte uttrykkes av forskningsdeltakerne å gå på en følelsesmessig og faglig støtte, og for at leder skal være engasjert og involvert fra starten om en utfordrende situasjon oppstår. En pedagog formulerer seg slik:

«For vi treng støtte, nånn gang kan det vårrå såppass tøft at du lure på om du gjør rett. Begynne å tvil. Å ha leder med te å diskuter, te å back opp, det e utrolig viktig.»

Dette sitatet viser hvordan følelsen av at leder er med betyr veldig mye for den enkelte ansatte. Samtidig uttrykkes også en tvil, tvilen som kommer gjennom refleksjon og vurderinger omkring hvordan en har handlet i gitt situasjon og hvordan en videre skal arbeide. Det refereres til en engasjert leder som er interessert i arbeidet de ansatte gjør daglig, og det forventes at en god leder støtter opp og kan være med som en utstrakt del av teamet om det oppstår situasjoner som trenger dette. Dette krever ledere som opplever rollen sin, arbeidet sitt og oppgaver som meningsfulle og som klarer å videreføre dette til sine ansatte. De må ha tid og rom for å kunne reflektere og finne faktorene som skaper et arbeidsliv hvor de opplever mestring, engasjement og mening (Linder, 2019:132). Det siste utsagnet fra

forskningsdeltakerne over viser veldig tydelig at lederen skal kjenne situasjonen og ta sin del av ansvaret om foreldre trenger eller krever dette. Det virker underforstått at lederen kan være med å håndtere situasjoner som oppstår, og det krever en aktiv deltakelse i det daglige arbeidet, om ikke fysisk i enkeltsituasjoner, men gjennom informasjonsflyt innad i barnehagen.

4.3.2 Samarbeid utenfra

Forskningsdeltakerne hadde alle gode erfaringer med samarbeid med andre instanser, og så på det som positive hjelpemidler for enkeltbarn. Spesielt to av pedagogene roser kommunens ordninger som gjør at de er de samme menneskene som representerer blant annet PPT og barnevern over flere år, noe som gjorde det mulig å skape relasjoner mellom barnehagen og instansene over større tidsperspektiv. Det blir også belyst hvordan møtet med helsestasjon er viktig, hvordan helsestasjonen presenterer tilknyttede tjenester spiller en rolle for hvilket syn og hvilke følelser foreldrene har knyttet til disse. For eksempel; fysioterapeut, barnevern, PPT og forebyggende familieteam er instanser som foreldres første møte med blir gjennom informasjon på helsestasjon. Det trekkes fra at det kan være en fordel å dra fram disse instansene for å skape åpenhet om dem ved foreldremøter og i samtaler under oppstarten i barnehagen.

Som ansatt i barnehagen vil det i liten grad være mulig å velge samarbeidspartner i profesjonelle sammenhenger. En som pedagog må stå i de relasjonene som trengs, selv om de kan matche eller utfordre. Vi kan bare delvis forstå hverandre som mennesker, aldri bli forstått fullt ut (Johannesen og Mikkelsen, 2015:137). Som ansvarlig aktør etterstrebes en god relasjon uansett, det være seg med enkeltbarnet, med foreldrene, kollegaer og eksterne institusjoner. For å få til dette må pedagogen kjenne seg selv på en slik måte at det er mulig å mentalisere og klare å møte aktuelle samarbeidspartnere med en bevissthet om seg selv, på denne måten foreligger best mulig grunnlag for forståelse og kommunikasjon (Johannesen og Mikkelsen, 2015:138). En ansatt i barnehage vil kunne møte mange ulike mennesker i samarbeidssituasjoner, og det vil alltid være den profesjonelle parts ansvar å legge til rette for gode samarbeid og å kunne se seg selv i relasjonen.

4.3.3 Kultur for å samarbeide

Forskningsdeltakerne har flere refleksjoner omkring samarbeid. Flere ganger henvises det til at det må ligge et samarbeid i bunnen for å få til et helhetlig arbeid i barnehagen, og det vises til at alle ansattes holdning til å samarbeide påvirker dette. En bevisstgjøring vil ligge til grunn for å få til en barnehage som utøver åpenhet og vilje til å samarbeide, også på tvers av avdelinger, og som sammen reflekterer over mentalisering. Mennesker vil handle ut ifra vaner, normer og egne holdninger – og vil i mange sammenhenger behøve tilbakemeldinger og planlagte fora for å kunne starte en selvrefleksjon. Dette kom fram under intervjuprosessen som et tema alle i noen grad er opptatt av: å få til å sette barnets følelser foran den voksnes, og ha et rom for dette. Pedagogene uttrykte det blant annet gjennom å snakke om en tilbakemeldingskultur hvor det må være lov å ta opp negative hendelser, selv om det krever mye av alle ansatte. Både å være den som tar opp at en medarbeider kanskje krenker et barn, og å være den som mottar tilbakemeldingen er krevende.

Det blir sett på av forskningsdeltakerne som veldig viktig å kunne si i fra i situasjoner hvor barnets følelser skal komme foran den voksnes, selv om det er utfordrende. Det blir tatt opp hvor mye vanskeligere det er å snakke om ansattes feilgrep eller tankeløse handlinger fordi det kan være sårende å få en slik tilbakemelding. Det blir et tankekors i arbeidet med å veilede enkeltbarn som viser en utfordrende atferd. Forskningsdeltakerne snakker om en kultur hvor refleksjoner og tilbakemeldinger må ha en naturlig plass, og det må være rom for å kunne sette barnet først og ta opp opplevelser som er vanskelige men viktige. Slik som å krenke et barn. Forskningsdeltakerne forteller at det kan skje av og til, og legger til at det kan være svært utfordrende å konfrontere den ansatte som kanskje ubevisst krenker. Det behøves et rom for å snakke sammen og reflektere over hverdagssituasjoner og hendelser hvor ansatte behøver veiledning. Tap eller mangel på anerkjennelse medfører krenkelse, og de kan variere i styrke og alvorlighetsgrad. Alle som arbeider og har omsorg for andre mennesker, spesielt i asymmetriske relasjoner, bør utfordres i å kunne tenke etter om ens væremåte kan oppfattes som krenkende av andre (Kinge, 2009:74). Som voksen i barnehagen må en ta ansvar for å utfordre, selv om det oppleves som vanskelig eller en er redd for at mottakeren ikke setter pris på tilbakemelding. Linder (2019:50) peker på behovet for en refleksjonskultur, slik at de kollegiale relasjonene er et sted å finne ny kunnskap og innsikt som kan være med for å mestre kompleksiteten i pedagogiske utfordringer.

Organisasjonskultur består av hva som bli synlig uttrykt og underliggende antagelser skriver Tholin (2003:166). De synlige kulturelle uttrykkformene kan for eksempel være sentrale verdier for organisasjonen, felles regler, arbeidsmiljøloven og arbeidsavtaler. De underliggende antagelsene er mer eller mindre ubevisste og kommer til uttrykk gjennom holdninger og usagte «slik gjør vi det her». Ved å løfte fram og skape felles bevissthet for hva organisasjonen som helhet ønsker skal være i fokus skapes tydeligere rammer for barn og foreldre som brukere av tilbudet. Transaksjonsmodellen viser til det grunnleggende premisset hvor barnet blir påvirket av hele miljøet det er en del av (Drugli, 2012; Sørli & Kreyberg, 2013), og barnehagen må være en positiv del av det miljøet gjennom å arbeide helhetlig og aktivt med trygge relasjoner. Dette arbeidet krever ansatte som mestrer å utøve sensitivitet til enkeltbarn, og som kan ta imot kritikk, tips og råd fra sine medarbeidere som blir observatører til andres relasjoner. Som forskningsdeltakerne uttrykker i sitatene over: å få et bevisst forhold til å observere andre med fokus på barnet og å kunne si ifra når det trengs. Linder (2019:125) mener at en sunn refleksjonskultur er utgangspunktet for å sjekke egen sensitivitet og videreutvikle seg.

En av forskningsdeltakerne uttrykte gjennom følgende setning hvordan barnehagen som helhet skulle oppleves som en stor hjelpende hånd:

«Og det ska ligg nå i den følelsen, at vi faktisk e te hjelp. Prøv å ta unna litt det dem har i forhold te anna etata. Vi ska itj ta demmers bit, men ta vårres bit sånn at dem føle at det e nånn som ivaretar – det e fleir som passe på at alt bli greit.»

Pedagogen bruker «vi» og «vårres» ved referering til barnehagen. Dette er et arbeid som hver enkelt av ansatte foreldrene møter i barnehagehverdagen må være enige om, og felles arbeide mot. Dette krever en fellesskapsfølelse, god dialog, felles tilnærming og rutiner på hvordan en møter og ivaretar barn og foreldre. Når hele barnehagen bruker trygghetssirkelen blir den et felles holdepunkt og grunnlaget for et felles språk i form av hvordan hele barnehagen snakker om tilknytning (Brandtzæg m. fl, 2015). På denne måten blir det et visuelt materiell med en type ord og begreper å forholde seg til på tvers av avdelinger og hvilke ansatte de møter akkurat den dagen. For å utøve best mulig omsorg og helhetlig praksis i hele avdelinger og barnehager, vil det være viktig med refleksjonene de ansatte gjør omkring egen yrkesutøvelse og avklare forventninger til seg selv og andre innad som en gruppe (Hausstätter, 2012:37).

Forskningsdeltakerne viser til at hele barnehagen bør ha et fokus på at tidlig intervensjon er det beste. De snakker om å tidlig komme i posisjon og ikke nøle med å ta opp utfordringer, vanskelige hendelser eller stille spørsmålstegn til spesifikk atferd eller situasjoner.

Barnehagen skal ifølge dette forskningsarbeidets funn skape åpenhet og invitere foreldrene inn i arbeidet barnehagen utøver med barna, og være i forkant for å skape gode relasjoner.

Dette vil være positivt for videre arbeid, samt det viktigste er at enkeltbarnet får hjelp så tidlig som mulig om utfordringer oppstår. Hausstätter (2012) peker også på at organisasjoner som helhet er ansvarlige for å ta ansvar for tidlig intervensjon for å hjelpe barn best mulig, de er kreative, tilpasningsdyktige og vil ha best effekt ved tidlig intervensjon.

5.0 Oppsummering og avsluttende tanker

Dette kapittelet tar for seg konklusjonen basert på funn og analyse, og til sist noen avsluttende tanker omkring forskningsprosessen og denne oppgaven som presentasjon av arbeidet.

Gjennom analysen og arbeidet med å presentere funn er refleksjoner, evnen til å reflektere og mulighetene til å reflektere sammen, tema som har vist seg gjennomgående i arbeidet med å skape og opprettholde relasjoner i barnehagen. Underpunktene som trekkes fram i denne delen av oppgaven kommer fra forskningsdeltakernes stadig tilbakevendende temaer som er sentrale i arbeidet med å skape trygge relasjoner til enkeltbarn. Disse punktene er «å se hele familien» og «spørsmål omkring bemanning». Et arbeid som legger til rette for gode relasjoner med ansatte og andre barn gjennom sensitive og interesserte rollemodeller som åpner opp for kommunikasjon oppleves som avgjørende. Dette er faktorer som trygger barn, skaper et større toleransevindu, åpner for å ta imot veiledning og å regulere emosjoner, og som vil være av særdeles betydning for barn som viser utagerende atferd. Arbeidet som de ansatte utretter for at alle barn skal føle seg trygge i barnehagehverdagen, er i stor grad mer avgjørende for barn som viser en utagerende atferd. utfordringer som blir beskrevet rundt enkeltbarn som behøver ekstra oppfølging, handler ifølge forskningsdeltakerne om forarbeid som ligger til grunn for relasjonen med foresatte, hvordan gruppen med ansatte samarbeider og reflekterer sammen, og i hvilken grad det er lagt til rette for å kunne vurdere og evaluere i felleskap.

5.1 Gjennomgående tema

Forskningsdeltakerne har gjennom dette forskningsarbeidet kommunisert mye informasjon om hvordan de aktivt legger til rette for å skape gode relasjoner, hvordan de streber etter å være i forkant. Det blir også uttrykt at dette er noe forskningsdeltakerne innehar kunnskap om, og i stor grad mestrer. En forutsetning for mestring er at forholdene ligger til rette for å bruke, vurdere og evaluere omkring relasjoner kontinuerlig. Pedagogen behøver å være fysisk og mentalt tilstede, kunne samarbeide effektivt med kollegaer for å gjøre endringer eller vurderinger underveis når situasjoner oppstår og på denne måten skape rom for enkeltbarnets behov. Barn som viser en utagerende atferd behøver sensitive voksne som er tilstede og kan se barnet bak atferden i enkeltsituasjoner som oppstår for å tolke, møte og veilede på best mulig måte. Tittelen på denne masteroppgaven kommer fra en av forskningsdeltakernes måte å uttrykke dette på:

«E æ der, og har tid te å følg opp den ungen så e det greit»

Sitatet sier noe om at forskningsdeltakeren har verktøyene og klarer å reflektere, evaluere og tolke enkeltsituasjoners muligheter og begrensning når de oppstår. Forskningsdeltakerens evner kan plasseres på trinn 4 eller høyere i SOLO-taksonomien over kunnskapsnivå i relasjonskompetanse (Linder, 2019:45). For å kunne bruke relasjonskompetansen for å ivareta barn best mulig er de avhengige av omgivelsenes tilrettelegging, i form av tid og rom, felles arbeidsmetoder og et utviklet samarbeid mellom kollegaer. Når situasjoner oppstår, og enkeltbarn behøver ekstra oppfølging, trenger å bli ivaretatt eller veiledet, så er ikke dette planlagt. Hendelser krever kanskje at planlagt innhold utsettes, endres eller avlyses. I uforutsette situasjoner er det ikke nødvendigvis rom for å diskutere seg fram til hvordan det er best å løse den, men den må håndteres og hele barnegruppen må ivaretas fortløpende. Forarbeidet ligger dermed alltid til grunne for hvordan de ansatte reagerer og håndterer i ulike situasjoner, og en pågående utviklingsprosess vil kreve felles refleksjoner og bearbeiding i etterkant.

5.1.1 Refleksjoner

Et gjennomgående tema i dette forskningsprosjektet er refleksjoner. Refleksjoner omkring egne relasjoner, refleksjoner omkring egne holdninger, refleksjoner omkring emosjoner og agering hos enkeltbarn og opp mot foreldresamarbeid. Å kunne reflektere over seg selv er med å danne grunnlaget for å kunne arbeide aktivt med relasjoner, og for å få til en reflekterende kultur på arbeidsplassen (Linder, 2019:52). Barnehagen består av relasjoner og det daglige arbeidet krever selvreflekterende ansatte som har tid og rom i hverdagen for å reflektere sammen over relasjonenes betydning og egne holdninger.

Forskningsdeltakerne i dette prosjektet snakket gjennomgående om hvordan egne holdninger og refleksjoner ligger til grunne for muligheten til relasjon, og hvordan relasjonen kunne utvikle seg. Det blir framhevet av Tholin (2003) at enkeltmenneskets holdninger og indre verdier vil komme til uttrykk, det holder ikke med fagre ord om det ikke er en genuin oppriktighet bak. Barnehagen og menneskene som arbeider der bør aktivt oppsøke refleksjonen over seg selv og være bevisste i arbeidet med å støtte hverandre til å kunne utvikle evnen til mentalisering videre (Wennerberg, 2015). Å bruke etikk som bakteppe for handlinger, valg og tanker, kan det bidra til gode refleksjoner av omsorgshandlinger (Tholin,

2003:114). Det kan ligge store utfordringer i å utvikle nære forpliktende relasjoner til mange andre mennesker innenfor en profesjonell ramme, samtidig som egen integritet skal bli ivaretatt. Pedagogrollen kan ha en litt utydelig grense mellom omsorg og læring, rolle og person, som medfører store forventninger til å mestre et følelsesmessig spenningsfelt (Tholin, 2003:175). Dette krever refleksjoner, alene og sammen med medarbeidere. Dette for å kunne skape gunstige relasjoner til alle enkeltbarn, deres foreldre og alle tilknyttede støtteapparat.

5.1.2 Å se hele familien

For at en barnehage skal arbeide aktivt med trygg tilknytning vil det være naturlig å se barnets indre trykkesystem i sammenheng med de sosiale omgivelsene. Omgivelsene og barnets økosystem består i første rekke av foresatte, dernest barnehagen og samarbeidspartnere i form av andre instanser. Gjennom funnene som er blitt presentert i denne oppgaven er det et tilbakevendende tema blant forskningsdeltakerne med bevisstgjøring omkring seg selv som pedagog, kunnskapen en pedagog må besitte i form av å kunne arbeide mot å skape og opprettholde trygge relasjoner, og hvor viktig det er å arbeide sammen med enkeltbarn sine sosiale omgivelser (Brandtzæg m. fl., 2014;). Spesielt er relasjoner og samarbeid med foreldre belyst, og blitt omtalt som viktige for relasjonen ansatte i barnehagen har mulighet til å skape og opprettholde med enkeltbarn.

Det presiseres gjennom hele denne oppgaven hvordan samarbeid er avgjørende. Den enkelte pedagog vil måtte etterstrebe å samarbeide godt med sine medarbeidere for å kunne tilrettelegge hverdagen og være tilgjengelige for barna. Det må være rom for refleksjoner og konstruktive tilbakemeldinger. Et mellommenneskelig arbeid blant ansatte i barnehagen vil påvirke enkeltbarn i barnehagen og relasjonene barnehagen som helhet klarer å skape med foresatte gjennom å være åpne systemer som blir påvirket utenfra (Røkenes & Hanssen, 2006:202). Ved å sette spørsmålstegn ved egen atferd og egne holdninger, og å være nysgjerrig på å utforske nye tilnærminger, vil det ha en effekt på refleksjonsevne og innsikt i eget arbeid (Linder 2019:50; Tholin, 2003). Ved analysering av datamaterialet er det en stadig sammenblanding av samarbeid og refleksjoner som refereres til å få til å arbeide aktivt med relasjoner, spesielt opp mot foreldre. Det blir av forskningsdeltakerne snakket om et samarbeid og satsning på foreldrene gjennom bevissthet over egne og andres holdninger og handlinger for å skape trykkesystem i alle ledd. Dette synet kommer godt fram i følgende utsagn

omkring hva en forskningsdeltaker uttalte at de får gode tilbakemeldinger på i hverdagen:

«Vi involvere foreldran i alt vi gjør – det å føl at «vi e ikke alein, barnehagen e vårres partner» det e så viktig, å få te den følelsen i foreldran. Og det ska ligg nå i den følelsen, at vi faktisk e te hjelp.»

I den siste setningen ligger holdninger og grunnleggende tanker, «det ska ligg nå i den følelsen», det etterstrebes en ekte følelsmessig involvering, et samarbeid hvor barnehage og foreldre kan stå sammen i relasjonen for å arbeide for barnet. Forskningsdeltakeren formidler et ønske om å være til hjelp, at hele barnehagen skal være til hjelp. Dette forutsetter ansatte som tar grep og skaper rom for møter og refleksjoner. De bevisste valgene, sier forskningsdeltakerne, vil være til nytte for videre arbeid med barnet i fokus. Det er aktive valg og aktive grep for å skape rom for refleksjoner og møter som vil ligge til grunne for å praktisere filosofien de ønsker å formidle i hverdagen.

Kvaliteten på utviklingsstøtten enkeltbarnet opplever avhenger av hvilken grad det totale nettverket klarer å påvirke, støtte opp under og avlaste interaksjonene barnet har med sine nære omsorgspersoner (Johannesen og Mikkelsen, 2015:60). Barnehagen vil ha et profesjonelt ansvar for å følge opp og være med å påvirke i en positiv retning. For å forstå barnets behov for hjelp og støtte, vil åpne dialoger med barnet selv og deres omsorgspersoner være et viktig utgangspunkt. Ingen modell, teknisk oppskrift og lignende kan erstatte betydningen av åpen dialog og kontakt, og en tillitsfull og engasjert relasjon (Kinge, 2009:64). En relasjon vil ha et best mulig utgangspunkt med genuint interesserte deltakere, og vil være utgangspunktet for ethvert samarbeid.

5.1.3 Spørsmål omkring bemanning

I dette forskningsprosjektet er det kommet fram noen pek til pedagogenes utfordringer med å ha nok tid og voksne til å være nær og være i forkant. Gjennomgående for arbeid med trygge relasjoner handler om å være i situasjonene sammen med «den andre» og kunne støtte opp om å holde emosjonene sammen (Brandtzæg m. fl, 2015). Pedagogene kunne også henvise til dette i form av prioritering av tiden de har mellom ulike oppgaver som er knyttet til rollen som pedagogisk leder og i sammenheng med perioder med mye vikarer hvor verdifull tid går til å gi praktiske beskjeder og veilede.

Bemanning- og pedagognormen for barnehagene kom i 2018 (Kunnskapsdepartementet, 2018:§1), og det pågår en debatt i fagmiljøene omkring hvorvidt denne normen er god nok og hva den egentlig betyr. Gjennom opprop og bevegelser som «foreldreopprøret» settes det fokus på barnehagers bemanning, hvorvidt det blir satt inn vikar ved frafall og hva den nye normen innebærer. Skal antallet barn per ansatt bli tolket til det totale antallet på avdeling i løpet av dagen eller bør det etterstrebtes å være konstant gjennom hele dagen og ikke påvirkes av de ulike typene vakter, møter og pauseavvikling.

Forskningsdeltakerne i dette prosjektet kommer stadig tilbake til å bruke tid på å bygge relasjoner, og hvor viktig det er å være i forkant. Å bygge i fredstid. Dette forutsetter tilstedeværende og nære voksne i alle ledd, som har tid til å bygge relasjoner både med barn, medarbeidere, foreldre og andre samarbeidspartnere. Forskning fra norske barnehager gir indikasjoner på at samspillet mellom små barn og ansatte ikke nødvendigvis er godt nok. Drugli og Berg-Nielsen (2019) har systematisk sett på dette samspillet, og finner at det trengs mer kunnskap omkring å forbedre samspillskvalitet. De viser også til den norske studien «Gode barnehager i Norge» hvor forskerne peker på mindre barnegrupper og flere pedagoger som suksessfaktorer når det kommer til kvalitet i barnehagen (Bjørnstad & Os, 2018). Samme forskningsprosjekt setter også fokus på at små og stabile grupper og at det er tre barn eller færre per voksen som legger grunnlaget for en bedre samspillskvalitet (Løkken, Bjørnstad, Broekhuizen & Moser, 2018).

5.2 Avsluttende tanker til forskningsprosjektet

Dette forskningsarbeidet har gått i hermeneutiske sirkler rundt fenomenet relasjoner. Dette har ført til en oppgave som omhandler refleksjoner, trygghet og samarbeid. Disse begrepene kommer fram i denne oppgaven som pedagogers hverdag, deres naturlige omgivelser i arbeidet med å være tilstede for barna de arbeider med. Samtidig er det begreper med store komplekse betydninger som er vevd inn i hverandre. Å arbeide helhetlig og godt rundt enkeltbarn kommer fram som så hverdagslig, da det er alle de små valg og arbeidsmetoder som ligger til grunne for hvordan en relasjon formes. Samtidig krever det individuell tilpassing for hvert enkeltbarn og dets familie. Forskningsdeltakerne beskriver hvordan det hver dag, bevisst og ubevisst, legges til rette for trygge relasjoner med enkeltbarn og foreldre. Det er et ønske om å være til nytte og hjelp i utfordrende situasjoner hvor både barn og

foreldre trenger en støttespiller. Noen som kan være med å holde følelsene, være noen å dele opplevelser med. Spesielt i situasjoner hvor barn viser en utagerende atferd vil dette være ekstra gjeldende, da dette er barn som vil være spesielt utsatte. Forskningsdeltakerne i dette prosjektet har fått løftet fram sine hverdagslige arbeidsmetoder som pedagoger og alle refleksjonene som ligger til grunne for valgene de tar.

Et aktivt arbeid med relasjoner vil alltid være nyttig i arbeid med andre mennesker, og kanskje spesielt i instanser hvor det utøves omsorg. I dette landet er det full barnehagedekning, staten gir opp til 49 uker permisjon med full dekning av lønn ved fødsel, og ordningen med kontantstøtte går til barnet er 23 måneder. Det legges med dette til rette for at foreldre skal benytte seg av barnehagetilbudet. Som et tilbud som blir benyttet, og er hverdagen for den største delen av landets barn i førskolealder er det viktig å kunne se på hva som utgjør god omsorg i barnehager, hvilke utfordringer som finnes og hvordan de som arbeider i barnehagene opplever arbeidet sitt. Dette forskningsarbeidet belyser dette, og kunne med fordel ha innhentet forskningsdata fra flere pedagoger for å danne et større bilde og kunne vise til en bredere datainnsamling å basere funn på. Et større arbeid hadde kanskje kunnet springe ut fra å kartlegge erfaringer fra alle barnehager i en kommune eller fylke, eller å kartlegge erfaringer fra pedagoger basert på størrelsen på avdelinger eller barnehagen de arbeider på.

De siste årene har det blitt arbeidet med og innført en bemanningsnorm for barnehagene. Et videre forskningsarbeid omkring aktivt arbeid med relasjoner sett i lys av bemanning og bruken av vikarer kunne vært veldig spennende å se på. Selv om det er usikkert i hvilken form et slikt prosjekt best mulig vil kunne gjennomføres så kommer det fram av dette prosjektet som en sentral utfordring for å skape trygghet. Det kunne også vært spennende å forske videre på tilbakemeldingskultur og prøve å finne fellesnevnerne for avdelinger som selv beskriver å få til et selvreflekterende arbeidsmiljø, kanskje også sett opp mot stabiliteten av ansatte på disse avdelingene eller hele barnehager.

Litteraturliste

Barnes, J., Leach, P., Malmberg, L. E., Stein, A. & Sylva, K. (2009) *Experiences of childcare in england and socio-emotional development at 36 months* i tidsskriftet *Early child development and care*, 180(9), 1215-1229

Befring, E. og Tangen, R. (red.) (2016) *Spesialpedagogikk* (3. opplag) Oslo: Cappelen Damm AS

Berg-Nielsen, T. S. (2014, 17. januar) *Tilby en Relasjon!* Hentet 12. desember 2016 fra <http://forskning.no/content/tilby-en-relasjon>

Bjørnstad, E. & Os, E. (2018) Quality in Norwegian childcare for toddlers using ITERS-R. *European early childhood education research journal*, 26, 111-127

Braarud, H. C. & Nordanger, D. Ø. (2011). Kompleks traumatisering hos barn: En utviklingspsykologisk forståelse. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 48, 848–851

Brandtzæg, I., Smith, L. og Torsteinson, S. (2011) *Mikroseprarasjoner. Tilknytning og behandling* Bergen: Fagbokforlaget

Brandtzæg, I., Torsteinson, S. og Øiestad, G. (2013) *Se barnet innenfra* Oslo: Kommuneforlaget AS

Drugli, M-B (2012) *Relasjonen lærer og elev. Avgjørende for elevens læring og trivsel* Oslo: Cappelen Damm Akademisk

Drugli, M-B (2013) *Atferdsvansker hos barn. Evidensbasert kunnskap og praksis* Oslo: Cappelen Damm Akademisk

Drugli, M.B, og Berg-Nielsen, T.S. (2019) *Samspillskvalitet mellom ansatte og små barn (1-3 år)* i norske barnehager. *Paideia*, 17, 37-47

Egelund, N & Tetler, S. (2009) *Effekter af specialundervisningen* København: Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag hentet fra: <https://www.b.dk/upload/webred/pdf/2009/marts/special.pdf> 19.11.18

Federici, R. A. & Skaalvik, E. (2013) Lærer – elev – relasjonen – betydning for elevenes motivasjon og læring. I *Bedre skole* nr. 1, s. 58 - 63

Gilje & Grimen (1993) *Samfunnsvitenskapenes forutsetninger* Oslo: Universitetsforlaget AS

- Hattie, J. A. C. (2009) *Visible learning. A synthesis of over 800 metaanalyses relating to achievement* London: Routledge
- Hausstätter, R. S. (2012) *Inkluderende spesialundervisning* Bergen: Fagbokforlaget
- Howes, C. and Ritchie, S. (1998) *Changes in child-teacher relationships in a therapeutic preschool program* i tidsskriftet *Early Education and development*, 9(4), 411-422
- Johannessen, A., Tufte, P. A., Christoffersen, L. (2011) *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (4. utgave) Oslo: Abstrakt Forlag AS
- Kinge, E. (2009) *Hvor er hjelpen når den trengs? Om relasjonskompetanse. Om foreldresamarbeid* Oslo: Gyldendal Akademisk
- Kinge, E (2015) *Utfordrende atferd i barnehagen* Oslo: Gyldendal Akademisk
- Kleven, T. A. (2014). *Forskning og forskningsresultater*. I T. A. Kleven, F. Hjordemaal, & K. Tveit, *Innføring i pedagogisk forskningsmetode - En hjelp til kritisk tolkning og vurdering* (ss. 9-24). Bergen: Fagbokforlaget.
- Kunnskapsdepartementet (2006) *Lov om barnehager (barnehageloven)* hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64> 03.11.18
- Kvale, s., Brinkmann, S. (2015) *Det kvalitative forskningsintervju* Oslo: Gyldendahl Akademisk AS
- Kvelling, Ø. (2010) *Barn i risiko. Skadelige omsorgssituasjoner* Oslo: Gyldendal Akademisk
- Moen, T. (2016) *Positive lærer-elev-relasjoner* Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- Linder, A. (2019) *Profesjonell relasjonskompetanse. Stjernestunder i det relasjonelle universet* Oslo: Pedagogisk Forum
- Løkken, I. M., Bjørnstad, E., Broekhuizen, M. L. & Moser, T. (2018) *The relationship between structural factors and interaction quality in Norwegian ECEC for toddlers. International Journal of Child Care and European Policy*, 12.
- NESH, red. (2006) *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, jus og humaniora* Oslo: Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH)
- Nilssen, V. (2012) *Analyse i kvalitative studier* Oslo: Universitetsforlaget AS
- NOU 2009: 18 (2009) *Rett til læring*. Hentet 22.09.2018 fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/nouer/2009/nou-2009-18/2/2.html?id=571458>

NOU 2015:2 Å høre til – virkemidler for et trygt psykososialt miljø hentet fra:
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2015-2/id2400765/sec4#KAP10> 06.11.18

Ogden, T. (2015) *Sosial kompetanse og problematferd blant barn og unge* Oslo: Gyldendal Akademisk

Ogden, P., Minton, K. & Pain, C. (2006). *Trauma and the body: A sensorimotor approach to psychotherapy*. New York: W.W. Norton

Pluess, M. & Belsky, J. (2009) *Differential susceptibility to rearing experience: the case care* i tidsskriftet *Journal of Child Psychology and psychiatry*, 50(4), 396-404

Ringdal, K. (2001) *Enhet og mangfold* (3. utgave) Oslo: Fagbokforlaget AS

Røkenes, O. H. og Hanssen, P-H (2006) *Bære eller bryte. Kommunikasjon og relasjon i arbeid med mennesker* (2. utgave) Bergen: Fagbokforlaget

Solheim, E (2013). *Effects on childcare on childcare development Time in care, group size and the teacher-child relationship* (Doktorgradsavhandling fra NTNU, Trondheim, Norge) lastet ned fra <https://docplayer.me/18644131-Effects-of-childcare-on-child-development.html> 26.12.18

Spurkeland, J. (2012) *Relasjonskompetanse* Oslo: Universitetsforlaget AS

Sørli, K. og Kreyberg, E. (2013) *Tilknytning og læring – klinisk pedagogiske perspektiver. Spesialpedagogikk* (01) s 4-13

Tetzchner, S. (2012) *Utviklingspsykologi* 2. utgave Oslo: Gyldendal akademisk

Tjora, A. (2017) *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (3. utgave) Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Tholin, K. R. (2003) *Etisk omsorg i barnehagen og skolen* Oslo: Abstrakt Forlag AS

Utdanningsdirektoratet (2017) *Rammeplan for barnehagen – innhold og oppgaver* Oslo: Direktoratet

Wennerberg, T. (2015) *Selv og sammen. Om tilknytning og identitet i relasjoner* Denmark: Licht & Burr Literary Agency

NSD NORSK SENTER FOR FORSKNINGSDATA

NSD sin vurdering

Prosjektittel

«Hvordan beskriver pedagoger i barnehage å opprettholde en omsorgsfull relasjon med barn som slår?»

Referansenummer

448592

Registrert

05.11.2018 av Elise Solberg Holøyen - elise.s.holoyen@student.nord.no

Behandlingsansvarlig institusjon

Nord universitet / Fakultet for lærerutdanning og kunst- og kulturfag / Logopedi, spesialpedagogikk, tilpasset opplæring

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Trond Lekang, trond.lekang@nord.no, tlf: 41302460

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Elise Holøyen, elisesoho@gmail.com, tlf: 45255454

Prosjektperiode

26.10.2018 - 15.05.2019

Status

17.01.2019 - Vurdert

Vurdering (1)

17.01.2019 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 17.01.2019, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD.

MELD ENDRINGER

Dersom behandlingen av personopplysninger endrer seg, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. På våre nettsider informerer vi om hvilke endringer som må meldes. Vent på svar før endringer gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 15.05.2019.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres enten skriftlig (manuelt/elektronisk/e-post) eller på lydopptak, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp underveis og ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet/pågår i tråd med den behandlingen som er dokumentert.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD:

Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

Vil du delta i forskningsprosjektet
«Hvordan arbeider erfarne pedagoger i barnehage med å skape og opprettholde omsorgsfulle relasjoner til barn som viser en utagerende atferd?»

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å se på hvilke positive erfaringer pedagoger i barnehage har i fra arbeid med barn som viser en utagerende atferd. I dette skrivet gir jeg deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Dette er en masterstudie innenfor «Master i tilpassa opplæring med fordypning i spesialpedagogikk». Formålet med studien er å se nærmere på pedagogers opplevelser rundt å arbeide aktivt med relasjoner, spesifisert mot barn som viser en utagerende atferd i form av å slå. Studien vil ikke gå nærmere inn på barn som slår, men fokusere på pedagogens holdninger, handlemåter, erfaringer og tanker omkring disse barna. Studien vil ha fokus på hva som «opprettholder en positiv relasjon», altså hva som oppleves som virkningsfullt i arbeidet rundt disse barna.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Dette er et studieløp gjennom Nord universitet, og dette forskningsprosjektet blir veiledet av Trond Lekang.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

For å finne informanter til denne studien har jeg sendt ut henvendelse til flere styrere i samme kommune med spørsmål om å få kunne intervju den pedagogen med lengst erfaring som pedagogisk leder på avdeling. På denne måten håper jeg å kunne finne informanter som har flere års erfaringer og refleksjoner å ta med inn i et intervju.

Hva innebærer det for deg å delta?

Å delta innebærer å stille opp på et intervju som vil ta fra en halv til en hel time. Intervjuet vil bære preg at forhåndsforberedte spørsmål med rom for utdyping, oppfølgingsspørsmål og innfall omkring relasjoner, utagerende atferd og arbeid med relasjoner. Det vil bli brukt

lydopptaker og bli tatt litt notater underveis, noe som vil bli slettet/makulert etter gjeldene regler for dette.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Kun jeg og min veileder vil ha tilgang til dataene jeg samler inn.
- Jeg vil anonymisere dataene jeg samler inn
- Råmaterialet som lydfil og notater vil oppbevares innelåst.
- Det vil ikke forekomme gjenkjennbare personopplysninger i selve studien.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes 15.05.19. Personopplysninger og eventuelle notater og lydfiler vil være etter denne datoen være slettet eller makulert.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Nord universitet har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Nord universitet ved student Elise Holøyen, elisesoho@gmail.com, telefon: 45255454 eller veileder Trond Lekang, trond.lekang@nord.no, telefon: 75517725
- Vårt personvernombud: Toril Irene Kringen, personvernombud@nord.no NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Elise Holøyen
Prosjektansvarlig

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet [*sett inn tittel*], og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til å delta i intervju.

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet 15.05.19

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 3: intervjuguide

Intervjuguide

Introduksjon

- Takke for intervjuobjektets deltagelse
- Konfidensialitet, samtykkeerklæring, lydopptaker
- Hvem er jeg og min masteroppgaves hensikt
- Bakgrunnsinformasjon for intervjuobjektet (utdannelse, kurs, arbeidserfaring)

Relasjoner

- Hva mener du ligger til grunne for å skape relasjoner?
- Hvordan vil du skille en positiv/god relasjon fra negativ/dårlig?
- På hvilken måte arbeider dere i denne barnehagen med relasjoner? Systematisk?
- Kan du sette ord på spesifikke ting du gjør i hverdagen som er med å opprettholde positive relasjoner til barn?

Utagerende atferd

- Hva tenker du ligger i begrepet utagerende atferd?
- Hvilke utfordringer møter du som pedagog når et barn i barnegruppen viser en utagerende atferd i form av å slå?
- Hvilke følelser opplever du at barn som slår viser?
- Hvilke følelser vekker barn som slår i deg?
- Har barnehagen din tiltaksplaner eller innarbeidede handlingsplaner for å arbeide med et barn som slår? Hva innebærer i tilfelle disse?
- Hvilke tiltak har du opplevd som positive i arbeidet med barn som viser en utagerende atferd?
- Hva mener du ligger til grunne for å bevare en god relasjon til disse barna? Strategier?

Samarbeid

- Hvilke erfaringer har du med å samarbeide innad i barnehagen omkring et barn som slår?
- Har du noen foreldreerfaringer du tenker har vært viktige i arbeidet med barn som viser en utagerende atferd?
- Har du fått noen tilbakemeldinger du har tatt med deg videre fra foreldre i et slikt type arbeid rundt et enkeltbarn?
- Har du erfaringer med andre faggrupper/instanser å samarbeide med omkring et utagerende barn? Om så, på hvilken måte?

Avsluttende

- Er det noe annet du tenker kan være relevant som vi ikke har vært innom i løpet av dette intervjuet?
- Kan jeg ta kontakt om jeg møter oppfølgingsspørsmål i mitt videre arbeid?
- Om du er interessert i å møte meg for å få tilbakemeldinger fra hva jeg trekker ut fra intervju er dette mulig.
- Takk for at du ville møte meg og være intervjuobjekt.